

Süleyman Penah Efendi ve ‘Mora Vakasına Dair Bir Zatin Yazdığı Tarih’

Abdullah Zararsız*

Öz

1768-74 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rusların kışkırtması ile başlayan Mora isyanı kısa sürede bütün yarımadaya yayılmıştır. Muhsinzade Mehmed Paşa'nın seraskerliğe getirilmesinin ardından civardaki ayan kuvvetlerinin de yardımıyla isyan yaklaşık iki ay sonra bastırılmıştır. İsyan sırasında memleketi Gastun'da bulunan Süleyman Penah Efendi, isyanın gelişiminin yanı sıra Mora'da yapılmasını düşündüğü ıslahatları bir rapor haline getirmiştir. Kime sunulduğuna dair net bir bilgi olmayan bu rapor, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde Kamil Kepeci tasnifinde “Mora Vakasına Dair Bir Zatin Yazdığı Tarih” başlığı ve 60/1 genel numarası ile kaydedilmiştir.

Bu çalışmada, ilk olarak Mora isyanının gelişimi ve bastırılması, Süleyman Penah Efendi'nin notlarına göre kısa bir şekilde ele alınacak, bunun ardından Süleyman Penah'ın Mora özelindeki ıslahat önerilerine değinildikten sonra metnin transkripsiyonuna yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mora İsyanı, Süleyman Penah, Muhsinzade Mehmed Paşa, Rum İsyanı

Süleyman Penah Efendi and ‘A History of Morea Case Written by a Person’

Abstract

The rebellion of the Morea, which began with the provocation of the Russians during the Ottoman-Russian War of 1768-74, quickly spread to the entire peninsula. After Muhsinzade Mehmed Pasha was brought to the military service, the rebellion was suppressed about two months later with the help of the *ayan* forces nearby. Süleyman Penah Efendi, who was in his hometown of Gastun during the rebellion, made a report on the process of the rebellion as well as the reforms to be carried out in Morea. There is no certainty to whom it was presented and it was recorded in the *Ottoman Archive in İstanbul* under the title ‘Mora Vakasına Dair Bir Zatin Yazdığı Tarih’ in the classification of *Kamil Kepeci* and with the general number 60/1.

In this study, firstly, the development and suppression of the Morean Rebellion will be discussed in comply with the notes of Süleyman Penah; and then, his proposals for reform in Morea will be mentioned. Eventually, transcripton of the text will be provided.

Keywords: Morea Rebellion, Süleyman Penah, Muhsinzade Mehmed Paşa, Greek Rebellion.

* Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Antalya/TÜRKİYE, abdullahzararsiz@akdeniz.edu.tr ORCID: 0000-0002-2071-513X DOI: 10.37879/belgeler.2022.1

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Giriş

Hicrî 1135 (Miladî 1722-23) yılında Mora’da dünyaya gelen Süleyman Penah Efendi, bir süre eğitim aldıktan sonra İstanbul’a gelmiştir. Vezir Mustafa Paşa’nın maiyyetinde divan katibiyken tezkireciliğe, ardından da kethüda katipliğine getirilmiştir. Ancak Mustafa Paşa’nın azlinden sonra tarafgir olduğu gerekçesiyle Kıbrıs’a sürgün edilmiştir. Dokuz aya yakın bir süre Kıbrıs’ta kalan Süleyman Penah, adanın sıcak havasına dayanamadığını belirten yakarışlarının neticesinde Bursa’ya gönderilmiştir. Bir süre Bursa’da kaldıktan sonra affedilen Süleyman Penah Efendi maliye tezkireciliği, sipah katipliği, başmuhasebecilik, şehreminliği, süvari mukabeleciliği, matbah eminliği gibi görevlerde bulunduktan sonra 1786 yılında İstanbul’da veba nedeniyle hayatını kaybetmiştir¹.

1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı sırasında Rusların kışkırtması ve destekleri neticesinde Mora’da bulunan Rumlar, 1770 yılı başlarında ayaklanmıştır. İsyan çıktığında memleketi Mora’nın Gastun kasabasında bulunan Süleyman Penah Efendi, isyan sırasında Mora’da yaşanan olayları ayrıntılı bir şekilde kaleme almıştır. Meydana gelen olayların yanı sıra olayların nedenlerine de değinen Süleyman Penah, düzeltilmesi ve düzenlenmesi gereken hususlara dair fikirlerini de cesur bir şekilde beyan etmiştir. Bahsi geçen eser, günümüzde Millet Kütüphanesi Ali Emiri tasnifinde 563 yer numarası ile kayıtlı olup “Tarih-i İhtilal-i Mora” adıyla kataloglanmıştır². Söz konusu eser 1942-43 yıllarında Aziz Berker tarafından *Tarih Vesikaları* dergisinde neşredilmiştir³. Millet Kütüphanesi’nde bulunan bu yazma eserin yanı sıra, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) Kâmil Kepeci tasnifinde “Mora Vakasına Dair Bir Zatin Yazdığı Tarih” başlığı ile müellifi meçhul olarak kaydedilen bir risale daha mevcuttur⁴. Adı geçen risale incelendiğinde, hem içeriğindeki bilgiler ve üslup, hem de el yazısının AE 563 ile aynı olması ve risalenin sonunda müellifin ismini zikretmesi (El-fakîr Süleyman) nedeniyle bunun da Süleyman Penah Efendi tarafından kaleme alındığı anlaşılmaktadır⁵.

1 Süleyman Penah Efendi, *Mora İhtilali (1770)*, haz. Abdullah Zararsız, Ankara 2017, s. 15-18; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, C V, haz. Nuri Akbayar, İstanbul 1996, s. 1550-1551.

2 Bundan sonra AE 563 olarak anılacaktır.

3 Aziz Berker, “Mora İhtilali Tarihçesi veya Penah Efendi Mecmuası”, *Tarih Vesikaları Dergisi*, C II/7, s. 63-80; C II/8, s. 153-160; C II/9, s. 228-240; C II/10, s. 309-320; C II/11, s. 385-400; C II/12, s. 473-480, İstanbul 1942-1943; Süleyman Penah Efendi’nin yapılmasını düşündüğü ıslahatların değerlendirilmesine dair bkz. Yavuz Cezar, “Osmanlı Aydını Süleyman Penah Efendi’nin Sosyal, Ekonomik ve Mali Konulardaki Görüş ve Önerileri”, *Toplum ve Bilim*, sayı 42, İstanbul 1988, s. 111-132; Cahit Telci, “Bir Osmanlı Aydınımın XVIII. Yüzyıl Devlet Düzeni Hakkındaki Görüşleri: Penah Süleyman Efendi”, *Osmanlı*, C VII, Ankara 1999, s. 178-188; Erkin Bulut, *The Life and Ideas of An 18th-Century Ottoman Bureaucrat: Süleyman Penah Efendi and His ‘Order of the Climes’*, Sabancı Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020.

4 Bundan sonra KK 60 olarak anılacaktır.

5 Süleyman Penah Efendi, iki eserin girişinde de eseri yazma nedenlerini sıralamıştır. Ancak yazar, AE 563’te kendi adını ve babasının adını beyan ederken, KK 60’ta ise bu bilgilere yer vermemiştir. Her iki eserde de olayları kaleme alma nedenlerini aktaran müellif, Mora bölgesinin genel durumuna dair görüşlerini de eklediğini belirterek giriş kısmını nihayete erdirmiştir. BOA, KK 60, s. 1.

Süleyman Penah Efendi'nin iki eseri karşılaştırıldığında, Kâmil Kepeci tasnifinde bulunan nüshanın (KK 60) daha az detaya sahip olduğu anlaşılmaktadır. KK 60'ta Mora isyanını ve isyanın bastırılmasını anlatan müellif, bunun ardından Mora'da isyanı hazırlayan nedenleri aktarmış ve buna karşı alınacak tedbir önerilerini zikretmiştir. Süleyman Penah Efendi, AE 563'te ise olayları ve önerilerini çok daha detaylı bir biçimde ele almış; ayrıca sancakların idari ve iktisadi yönetimlerine yönelik önemli tespitlerde bulunmuştur. Müellif, AE 563'te Mora seferine zeyl olarak yazdığı risaleyi H.1200 (M.1786) yılında kaleme aldığını belirtmiştir. Böylece anlaşılmaktadır ki, Süleyman Penah Efendi, Mora isyanı sırasında meydana gelen olayları KK 60'a kaydetmiş, daha sonra buradaki kayıtları detaylandırarak ve eklemeler/çıkarmalar yaparak AE 563'ü vücuda getirmiştir.

KK 60'a Göre 1770 Mora İsyanı⁶

1763 yılında Lehistan'daki kral seçimine Rusların müdahalesiyle başlayan ve Rusların bölgedeki baskısını iyice arttırmasıyla devam eden sürecin sonunda Leh soylularının bir kısmı Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Bu soylular, Lehistan'a yardım edilmesi karşılığında Podolya bölgesinin Osmanlılara terk edileceğini vaat etmiştir. Uzun süredir Ruslara savaş ilan etmek isteyen ancak sadrazamların muhalefetiyle karşılaşan Sultan III. Mustafa, karşısına çıkan bu fırsatı kaçırmamış ve henüz savaş hazırlıkları dahi tamamlanmadan Rusya'ya savaş ilan etmiştir⁷.

İki devlet arasındaki savaş devam ederken 1770 yılının Şubat ayı sonlarında Mora'da yaşayan Rumlar, Rusların desteği ile isyan ettiler. Ancak Süleyman Penah Efendi'nin aktardığına göre Mora'daki Rus kışkırtması, iki devlet arasındaki savaştan birkaç yıl önce başlamıştır. Rusların H.1170 (M.1756-57) yılında Mora'nın ileri gelenlerine gönderdiği haberlerde, yakın zamanda Osmanlı Devleti üzerine saldırıya geçileceği ve vakti geldiğinde isyan etmek için hazır olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Gelen haberler üzerine harekete geçen Mora kocabaşları, aralarında anlaşarak Mora'daki Arnavutların bölgeden uzaklaştırılmasına karar vermiş ve ilk iş olarak dört Arnavut'un eşkiyadan olduğunu iddia ederek sürgün edilmelerine dair haklarında emr-i ali alınması için mütesellime başvurmuşlardır. Ortaya çıkan bu durumdan cesaret alan Rum ahali ise Arnavutlara karşı saldırıya geçerek bazılarını katletmiş, bazılarını ise din değiştirmeye zorlamışlar, en nihayetinde de Arnavutları Mora'dan çıkarma konusunda başarıya ulaşmışlardır. Bölgede meydana gelen olaylar üzerine Silahdar Hamza Paşa Mora valiliğine atanmış ve kısa süre sonra buraya gelerek olayların çıkmasında öncü olan birkaç kocabaşığı öldürmüş ve bu suretle isyan sükûn bulmuştur⁸.

6 İsyani ele alan yayınlar için bk. Birol Gündoğdu, *Ottoman Construction of the Morea Rebellion, 1770s: A Comprehensive Study of Ottoman Attitudes to the Greek Uprising*, University of Toronto Yayınlanmamış Doktora Tezi, Toronto 2012; Yuzo Nagata, "Greek Rebellion of 1770 in the Morea Peninsula", *Memoirs of the Research Department of the Toyo Bunko*, n.46, Tokyo 1988, s. 85-101; Yuzo Nagata, *Muhsinzade Mehmed Paşa ve Ayanlık Müessesesi*, Tokyo 1982; Cengiz Fedakar, "Mora İsyanı (1770)", *Tarihin Peşinde Bir Ömür: Abdülkadir Özcan'a Armağan*, haz. H. Alan-Ö. İşbilir-Z. Aycibin-M. A. Kılıç, İstanbul 2018, s. 587-604.

7 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C IV/1, Ankara 2011, s. 365-368.

8 BOA, KK 60, s. 1; Süleyman Penah Efendi, Mora'da isyan öncesi olaylardan bahsettiği bu iki başlığı AE 563'e dahil etmemiştir.

1768 savaşı başlamadan birkaç yıl önce Hacı Murad müstear isimli bir Rus casusu Rume-
li, Karadağ ve Korvalesh üzerinden Mora'ya gelmiş ve burada Mora kocabaşları ve Manya
kaptanlarıyla görüşerek isyanın altyapısını hazırlamıştır⁹. Bahsi geçen Hacı Murad, Mora'da
bulunduğu sırada bölgenin en zenginlerinden olan Benaki'nin evinde iki gün misafir kalmıştır.
Ancak misafirin Rus olduğunu idrak edemeyen Benaki, Trepoliçe'ye gittiğinde görüştüğü
Süleyman Penah'a durumu aktarmıştır. Bunun üzerine Hacı Murad'ın casus olduğundan şüp-
helenen Penah Efendi, durumu Mora ser-ayanı Gördüslü Yusuf Bey'e aktarsa da Yusuf Bey
bunu Penah Efendi'nin ahaliden bazı kişilere olan garazına hamletmiştir. Önlem alınmadığı
takdirde işin büyüyeceğini düşünen Süleyman Penah, hadiseyi İstanbul'daki tanıdıklarına bil-
dirmek amacıyla detaylı bir mektup kaleme almıştır. Ancak bu mektubu ele geçiren Yusuf
Bey, durumu Trepoliçeli kocabaşlara aktarmış, ayrıca kadıdan da Süleyman Penah'ın sürgün
edilmesi için ilam talep etmiştir. Kadı bu talebi reddederek Süleyman Penah'ın bu konuda
sessiz kalacağını taahhüt etmiş ve Süleyman Penah ile de görüşerek kendisinin haklı olduğunu
düşündüğünü ancak Yusuf Bey'e laf anlatmanın mümkün olmadığını belirterek mektubu yak-
mış ve Süleyman Penah'ın sükût etmesini sağlamıştır¹⁰.

Süleyman Penah Efendi, bir süre sonra Trepoliçe'den ayrılarak memleketi Gastun'a gitmiştir.
Burada Rusların faaliyetlerine dair haberler alan müellif, kaza ileri gelenlerinin bulunduğu bir
mecliste Rumların isyan edeceğine dair aldığı haberleri aktarmıştır. Mecliste bulunan voyvoda
Hacı Hüseyin ile kadı Ömer Efendi, Süleyman Penah'ın sözlerini birkaç gün sonra Mora mü-
tesellimine iletmiştir. Bunun üzerine mütesellim ağa "reayanın isyan edeceğini iddia edenlere
gereken cezanın verileceği"ne dair tehdit içeren bir mektup göndermiştir. Süleyman Penah'ın
isyan çıkacağına dair iddiasını sürdürmesi üzerine olaylar müellifin idamına kadar gideceği
sıralarda isyan patlak vermiş ve Süleyman Penah Efendi bu şekilde canını kurtarmıştır¹¹.

Rumların isyana hazırlandıklarına dair bir uyarı da Mora'da bulunan divan tercümanından
gelmiştir. İsyandan bir yıl evvel ahalinin durumunu Mora mütesellimine ve Gördüslü Yusuf
Bey'e aktaran tercüman, mütesellim ve Yusuf Bey tarafından ahalinin isyanına dair söylentile-
rin yayılması durumunda kendisini cezalandıracakları yönündeki tehditleri karşısında susmak
zorunda kalmıştır¹².

Mora'daki Rum isyanı 1770 yılının ilk aylarında başlamıştır. Rusların Akdeniz harekâtını
yönetecek olan Aleksî Orlov, isyanın başlamasından birkaç ay önce geldiği İtalya'nın Livorno

9 Hacı Murad isimli casusun gerçek adının Papasoğlu Mavromihali olduğu düşünülmektedir. Birol Gündoğdu, *Ottoman Construction of the Morea Rebellion, 1770s*, s. 227.

10 BOA, KK 60, s. 2.

11 BOA, KK 60, s. 3; müellif, AE 563'te Hacı Murad'ın faaliyetleri ile bu bölümü aynı başlık altında birleştirmiş ve yeniden ele almıştır.

12 BOA, KK 60, s. 9; müellif AE 563'te tercümanla ilgili bölümü isyanın çıkmasından önceki olayları anlattığı kısma almıştır. Süleyman Penah burada isyanın bastırılmasının ardından ayan kuvvetlerinin tercümanın evini basarak ve kızına tecavüz ettiklerini ve tercümanın sadakatinin karşılığını böyle acı bir şekilde aldığını belirtmiştir. Süleyman Penah Efendi, *Mora İhtilali (1770)*, s. 66.

şehrinde satın alma ve kiralama yoluyla gemiler tedarik etmiştir. Orlov’un buradaki hazırlıklarını tamamladığı sırada, 1769 yılı sonlarına doğru denize açılmış olan Rus donanmasının bir kısmı Livorno’ya ulaşmıştır. Orlov buradan Mora’ya gönderdiği mektupta bütün Rus gemileri Manya limanına girmedikçe ahalinin isyan etmemesi yönünde uyarılarda bulunmuştur. Ancak Şubat ayı sonlarında Rus gemileri Mora kıyılarına yaklaştığı sırada fırtınaya yakalanan birkaç geminin Manya limanına girmesi üzerine bunun isyan işareti olduğunu düşünen ahali harekete geçmiş ve isyan bu şekilde başlamıştır¹³. İsyân kısa sürede yarımada’yı sarmış ve Arkadya, Karitana, Kalamata, Andrusa, Kalavrita, Mizistre, Anavarin gibi birçok yerleşim merkezi asilerin kontrolüne girmiştir. Asiler, muharebe esnasında vire şartı ile teslim olan Arkadya ve Mizistre’de vireyi ihlal ederek Müslümanların tamamını katletmiştir¹⁴. Asilerin kuşattığı Balyabadra, Moton ve Koron kaleleri ise hem ahalinin desteği hem de kalelerin tahkim olması sayesinde direnmeyi başarmıştır. Çevre kazalardan kaçan Müslüman ahali, Mora’nın idari merkezi olan Trepoliçe’de toplanmış ve böylece birkaç bin kişilik bir askeri kuvvet oluşmuştur¹⁵.

Mora’da isyan çıktığına dair haberler kısa sürede İstanbul’a ulaşmış ve ilk iş olarak Anabolu muhafızı Muhsinzade Mehmed Paşa Mora seraskerliğine getirilmiştir¹⁶. Derhal harekete geçen Mehmed Paşa, bölgede bulunan ayanların da desteğiyle Trepoliçe’nin yardımına yetişmiş ve burada gerçekleşen çarpışmanın ardından asilerin gücü kırılmıştır¹⁷. Trepoliçe muharebesinin ardından büyük bir hızla hareket eden ayan kuvvetleri, kısa sürede yarımada’daki bütün kaleleri asilerin elinden almayı başarmıştır¹⁸. İsyânın bastırılmasının ardından Ruslar, isyanın elebaşlarını da yanlarına alarak Mora’yı terk etmiştir¹⁹.

Süleyman Penah Efendi’nin Islahat Önerileri

Süleyman Penah Efendi, isyanın başlaması ve bastırılmasını anlattıktan sonra hem KK 60’ta hem de AE 563’te isyanın çıkış bölgesi olan Manya’nın fiziki özelliklerini aktarmış, ahalsinin ise ne şekilde kontrol alınabileceğine dair önerilerini sıralamıştır. Müellife göre Manya’da deniz kıyısında bir yerde *Ülgün-i Cedid* ismi verilecek bir kale yapılmalı ve bölgedeki ahalinin emlaki Arnavutluk ve Ülgün’den buraya iskân edilecek kişilere verilmelidir. Ancak Süleyman Penah Efendi bunların da yeterli olmayacağını ve Manya bölgesinde her yönüyle ıslahat yapılması gerektiğini, aksi halde Manya’daki isyan hareketlerinin devam edeceğini belirtmiştir²⁰.

13 BOA, KK 60, s. 4.

14 BOA, KK 60, s. 4-6.

15 Süleyman Penah Efendi, *Mora İhtilali (1770)*, s. 66-73.

16 Yuzo Nagata, *Muhsin-zade Mehmed Paşa ve Ayanlık Müessesesi*, s. 39.

17 Süleyman Penah Efendi, *Mora İhtilali (1770)*, s. 74.

18 BOA, KK 60, s. 7-8.

19 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C IV/1, s. 397.

20 BOA, KK 60, s. 9-10.

Müellif, Manya'yla ilgili verdiği bilgilerin ardından KK 60'a "Keyfiyet-i İrad-ı Cezire-i Mora" başlığı ile devam etmiş ve burada Mora'nın vergi gelirlerinin valilere tahsis edilmesi gerektiğine dair görüşlerini paylaşmıştır. Bunun ardından Mora'daki yerel güçlerin durumunu anlattığı bölümlerle devam eden Penah Efendi, özellikle Gördüs ayanı Yusuf Bey'e eleştirilerini sıralamıştır²¹.

Süleyman Penah Efendi, Mora'daki cizye ve avarız vergilerinin tevziatının ne şekilde olması gerektiğine dair önerilerini de kaydetmiştir. Müellif, isyandan dolayı bazı kazalarda ahalinin firar ettiğini ve henüz dönmediklerini belirterek, Mora'nın defterlerde yazılı cizyesinin tahsil edildiğinde eksik çıkması durumunda eksik miktarın kazada mevcut olan reyaya yüklenmesi gerektiğini savunmuştur²². Müellif, bu bölümlerin ardından Mora kalelerinin ve kalelerde görevli askerlerin genel durumuna dair gözlemlerini aktardıktan sonra ayanlarla birlikte isyanın bastırılması için Mora'ya gelen Arnavut askerlerin durumlarıyla ilgili görüşlerini kaydetmiştir²³.

KK 60'ın son bölümünde yerel idarecilere dair düşüncelerini ifade eden Penah Efendi, kazalara tayin edilecek ayan ve kocabaşların ahaliye zulmetmeleri için tok gözlü kimseler arasından seçilmesi ve seçilenlerin isimlerinin Mora divanında duyurulması gerektiğini vurgulamıştır. Mora'daki isyanı kısa sürede bastıran Muhsinzade Mehmed Paşa'ya övgülerin dizildiği bir bölümle devam eden eserin son kısmında müellif, Mora'da süvariden ziyade piyade askerinin muhafazada bırakılmasının, piyade askerinin ise Arnavutlar arasından seçilmesinin daha faydalı olacağını belirtmiş ve KK 60 birkaç sayfa boşluktan sonra yazılan bir hatime ile sona ermiştir²⁴.

21 BOA, KK 60, s. 10-11.

22 BOA, KK 60, s. 12-13.

23 BOA, KK 60, s. 14.

24 BOA, KK 60, s. 15-16, 24; Süleyman Penah Efendi'nin Arnavutlarla ilgili görüşlerinin birkaç yıl içerisinde değiştiği görülmektedir. 1786 yılında kaleme aldığı AE 563'te Arnavutlara sert eleştirilerde bulunan müellif, Arnavutların son derece vahşi bir kavim olduğunu belirterek bunların terbiye edilmeleri ile ilgili fikirlerini paylaşmıştır. Süleyman Penah Efendi, *Mora İhtilali (1770)*, s. 106-114.

Tablo 1: Süleyman Penah Efendi’nin iki eserinde kullandığı başlıklar

KK 60	AE 563
Mübâderet der Mukaddemât-ı Hıyânet-i Kefere-i Moskov	Tertîb-i Mukaddemât-ı Kefere-i Moskov ez-Berây-ı Hıyânet
Tertîb-i Mukaddemât-ı ‘İsyân-ı Re‘âyâ-yı Cezîre-i Mora	Vürûd-ı Tebdîl-i Heyy ü Zıyy Moskoviy-yü’l-Asl der cezîre-i Mora be-nâm Hacı Murad
Vürûd-ı Cennet-mekân Firdevs-âşiyân Silâhdâr Hamza Paşa der Cezîre	İhbâr-ı Tercümân-ı Mora
Vürûd-ı Moskoviy-yü’l-Asl be-nâm ‘Acı Murad	Zuhûr-ı Ba‘zı Sefâyin-i Moskov der Li-man-ı Manya
Me’yûsen Trepoliçe’den Gastun’a ‘Azîmetimiz Beyânındadır	Keyfiyet-i Muhâsara-i Kasaba-i Gastun ‘an Cânib-i Küffâr
İbtidâ-i ‘İsyân-ı Re‘âyâ-yı Cezîre ve Manya ve ‘Ubûr-ı Re‘âyâ-yı Venedik der Cezîre	Keyfiyet-i Muhâsara-i Varoş-ı Balyabadra ve Kal’a ‘an Cânib-i Küffâr
Muhâsara-i Gastun	Keyfiyet-i Muhâsara-i Kasaba-i Arkadya ‘an Cânib-i Küffâr
Keyfiyet-i Humk-ı Ahâlî-i Badra ²⁵ ve Muhâsara-i Kal’a-i Badra	Keyfiyet-i Muhâsara-i Kasabât-ı Karitana ve Londar ve Fenar ‘an Cânib-i Küffâr
Muhâsara-i Arkadya	Keyfiyet-i Muhâsara-i Kasaba-i Kalavrita ‘an Cânib-i Küffâr
Keyfiyet-i Hicret-i Karitana ve Londar ve Fenar	Keyfiyet-i Muhâsara-i Kasaba-i Vostice ‘an Cânib-i Küffâr
Keyfiyet-i Muhâsara-i Kalavrita	Keyfiyet-i Muhâsara-i Kasaba-i Kalamata ‘an Cânib-i Küffâr
Keyfiyet-i Muhâsara-i Kal’a-i Anavarin	Keyfiyet-i Muhâsara-i Kasaba-i Andrusa ‘an Cânib-i Küffâr
Muhâsara-i Koron	Keyfiyet-i Muhâsara-i Kasaba-i Mizistre ‘an Cânib-i Küffâr ve Zuhûr-ı Sû-i Tedbîr der-miyân-ı Ahâlî
Keyfiyet-i Muhâsara-i Andrusa	Keyfiyet-i Muhâsara-i Kal’a-i Koron ‘an Cânib-i Küffâr
Keyfiyet-i Hicret-i Kalamata	Keyfiyet-i Muhâsara-i Kal’a-i Anavarin ‘an Cânib-i Küffâr
Keyfiyet-i Muhâsara-i Trepoliçe	Keyfiyet-i Muhâsara-i Kal’a-i Moton ‘an Cânib-i Küffâr
Keyfiyet-i Muhâsara-i Mizistre	Keyfiyet-i Muhâsara-i Kasaba-i Trepoliçe ‘an Cânib-i Küffâr
Keyfiyet-i Muhâsara-i Moton	Zikr-i Fütûhât-ı Mora ve Halâs-ı Kal’a-i Balyabadra ez-Muhâsara-i Küffâr
Keyfiyet-i Muhâsara-i Manya	İrsal-i ‘Asker ‘an Cânib-i Badra ez-Berây-ı Feth-i Kasaba-i Gastun
Gazâvât-ı Cezîre ve Fütûhât-ı Cezîle	Feth-i Kasaba-i Vostice

Halâs-ı Kal'a-i Moton ez-Muhâsara	Feth-i Kasaba-i Kalavrita
Feth-i Arkadya	Halâs-ı Kal'a-i Moton ez-Muhâsara-i Küffâr ve İnhizâm-ı Küffâr der-Piştigâh-ı Kal'a
Feth-i Kalamata ve Andrusa	Feth-i Kal'a-i Anavarin
Feth-i Mizistre	Feth-i Kasaba-i Arkadya
Feth-i Ayapetros	Feth-i Kasabât-ı Kalamata ve Andrusa ve Çiftlik-i Nişi
Feth-i Karitana ve Londar ve Fenar	Feth-i Kasaba-i Mizistre
Feth-i Kaza-i Gördüs	Feth-i Kasabât-ı Karitana ve Londar ve Fenar
Feth-i Vostice	Güşmâl-i Ada-i Suluca
Feth-i Kalavrita	Güşmâl-i 'Usât-ı Kazâ-i Gördüs
İhbâr-ı Tercemân-ı Mora	Güşmâl-i 'Usât-ı Manya
Evsâf ve Keyfiyet-i Manya	Evsâf-ı Manya
Keyfiyet-i Îrâd-ı Cezîre-i Mora	Evsâf-ı Ser-'asker-i Mora Vezir-i Aristo-tedbîr Muhsinzade
Evsâf-ı Zulm-i Cezîre	'Askerî Tâ'ifesine Dâ'ir
Evsâf-ı Gördüzlü Yusuf Bey	Ahvâl-i Sipâhiyân-ı Eşkinci
Keyfiyet-i Hiyânet-i Yusuf Bey der Derbend-i Mora	Ahvâl-i Sipâhiyân-ı Deryâ ve Kalyoncuyân
Evsâf-ı Ada-i Mezbûr	Evsâf-ı Arnabudân
Keyfiyet-i Îrâd-ı Cizye be-Nizâm-ı 'Atîk-i Cizye	Ahvâl-i Hazariyye ve Sâ'ir ve A'yân
Evsâf-ı Cizye-i Manya	Ahvâl-i Kuzât
Evsâf-ı Selâse-i Cizye-i Mora	Ahvâl-i Voyvodalar
Kıssadan hisse beyânındadır	Evsâf-ı Mübâya'acıyân ve Mütessellimler ve Cizye Muhassılları
Keyfiyet-i Tevzî'ât-ı Mora	Ahvâl-i Cizye ve 'Avârız
Keyfiyet-i 'Avârız	Ahvâl-i Mukâta'ât ve Menziller ve Ba'zan Nizâm-ı Sâ'ire
Men'-i Zahâ'ir-i Cezîre 'An Nakl ve Fûruht-ı Bir Bâr-ı Âhere	Evsâf-ı Sûret-i Defâtir
Evsâf-ı Kılâ'-ı Cezîre	Evsâf-ı Ba'zı Mahaller ez-Berây-ı Nasb-ı Vâlî
Evsâf-ı Tâ'ife-i Arnabudân	Ahvâl-i Kocabaşıyân

	Evsâf-ı Tapu
	Evsâf-ı Bâr-keş-i Hıdmet-i Devlet-i ‘Aliyye ve Muhârisîn-i Nâmûs-ı Saltanat-ı Seniyye ve Ümenâ-i Halife-i Rûy-i Zemîn ve Te’bîd-i Kavâyid-i Esâs-ı Erkân-ı Devlet-i ‘Aliyye olan Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn
	Ahvâl-i Ticâret ve Metâ‘
	Evsâf-ı Metâ‘ ez-Berây-ı Zarar-ı Hâss ü ‘Âmm ve Sâ‘ir
	Evsâf-ı Hutût-ı Şerife ve Evâmir-i ‘Aliyye
	Evsâf-ı Medreseler ve Kütübhâneler ve Cevâmi‘
	Hâtîme-i Risâle-i Fakîrânem
	Zeyl-i Haber-i Râhib

‘MORA VAKASINA DAİR BİR ZATIN YAZDIĞI TARİH’²⁶

Cenâb-ı Hakk ve feyyâz-ı mutlak hakk-ı ‘âcizânemde ‘inâyet-i rabbâniyyesi şâyân buyurulur ise sene-i mâziyyede Mora cezîresinde vâkı‘ olan keyfiyet-i ihtilâl ve muhâdese âsâr-ı ‘âcizâne olmak üzere müdevven bir târîh tertîb ve ekser-i muhârebe ve muhâsarada bulunduğum hasebiyle fihrist şekline ‘âcizâne her husûs zabt olunub ve lüzûmu mertebesince ihtisâr üzere işbu cerîdeye derc ve vakt [ü] hâle göre cezîrenin keyfiyetlerinden ba‘zı lüzûmî husûs-ı muhasenât²⁷ ilhâk ve tastîr olundu.

Mübâderet der Mukaddemât-ı Hıyânet-i Kefere-i Moskov

Kefere-i Moskov ez-kadîm Devlet-i Ebed[iyy]ü’ d-devâm ile tarh-ı a‘mâl-i ferzin tekâbüle ve ferâğa kıyâm üzere oldukça ‘avn ü ‘inâyet-i cenâb-ı Rabb-i müste‘ân ve mededkârî-i rûhâniyyet-i peygamber-i âhirü’z-zamân ve kuvvet-i baht-ı ‘Osmâniyân-ı gâtî-sitân ile cünûd-ı hezîmet-nümûd-ı küffâr mübtelâ-yı kahr ve inkisârı ve cünûd-ı nusret-mev‘ûd-ı İslâmiyyenin galebe ve intisârından dâ‘imâ cümlemiz ihtişâd keferi-i hezîmet-esere berk-i şemşîr-i gâziyân ile âteş-sûz ve makhûren firâr ve rec‘ü’l-kahkarihi diyâr-ı nuhûset-âsârlarına ric‘at ve mağlûb olduklarına binâ‘en bin yüz yirmi târîhleri evâhirinde Brut‘da vâkı‘ olan inhizâmından sonra fi-mâ-ba‘d ‘Osmâniyân ile mukâvemetden rû-gerdân ve kat‘-ı ümîd eylemeleriyle hud‘a-i fi-rengâneye teşebbüs ve devlet-i ebed-peyvende kemâl mertebe sıdk ü taviiyyet izhâr ve iğtifâl ve İsveç kralı üzerine hücum ve memâlik-i vefiresini zabt ü ihtilâs ve der-hâl pâyi taht-ı hezîmeti olan Mosk[ov]a şehrini terk ve yirmi konak ilerüye Bahr-i Muhît‘den münfasıl Baltık Körfezi kurbunda müceddeden pâyi taht binâ ve bir şehr-i cedîd inşâ ve kral-ı Moskov ismiyle olmak üzere şehr-i mezbûru Petroburgo tesmiye ve mahall-i mezbûrda limân ve tersâne tedârük ve sâ‘ir düvel-i Nasârâ misillü deryâda nâm ve şân istihsâl dâ‘iyyesine düş[üb] ve mâl kuvvetiyle (donanma?) tertîbine dâ‘ir marangoz ve üstâd ve sâ‘ir levâzım ve mehère-i deryâdan ( ) cezb ve ihzâr ve sefâyin tertîb ve kasd-ı mel‘anete müterakkıb-ı vakt üzere olub elli târîhlerinde kasd-ı mezbûra nev-‘a-mâ mübâderet edüb ancak cenâb-ı hallâk-ı cihân ve nizâm-fermâ-yı kârâne-i ekvân hîn-i mezbûrda kahr ve sulha mürâca‘at ile terk-i kâl ü kıl olduğunu hatt-ı Yunâniye‘ye intisâbımız takrîbiyle ba‘zı tahrîrât-ı Rumiyan ve takrîrlerinden ma‘lûmumuz olmuştur.

Tertîb-i Mukaddemât-ı ‘İsyân-ı Re‘âyâ-yı Cezîre-i Mora

Yetmiş târîhinde ‘umûm-ı re‘âyânın bellü başlıklarına Moskov‘dan vürûd eden haberlerde *kasdımız olub elimize girirse ‘Osmanlı üzerine hücum musammemdir ve size dahi bundan sonra hîn-i iktizâda haber gönderilür ve ihbârımız üzere iktizâ eden tedbîr ve ‘isyân için âmâde olası*. Haber-i mezbûr cezîre re‘âyâsına vürûd eylemekle derhâl Mora kocabaşları miyânelelerinde ittihaz eyledikleri mubattîn²⁸-i hıyânet-karîn re‘âyâ ile meşveret ve cezîrede olan tâ‘ife-i

26 Metinde köşeli parantez [ ] içinde yazılan kelimeler, akıcılığı sağlamak amacıyla tarafımızdan eklenmiştir.

27 Metinde محاسنات şeklinde yazılmıştır.

28 Metinde مباطين şeklinde yazılmıştır. Kelimenin, “içten pazarlıklı, gizli kin tutan kimse” anlamındaki mubattîn (مباطن) kelimesinden uydurulmuş bir çoğul olduğu düşünülmektedir.

Arnabudân’ı bir tarik ile tard ü teb‘îde mübâderet ve ibtidâ-yı emrde ism ve şöhretleriyle dört nefer Arnabud mücerred eşkiyâdandır, tard ü teb‘îdleriçün emr-i ‘âlî ısdârını iltimâs zımında bir kıt‘a i‘lâm ahz ve bir kıt‘a emr-i ‘âlîşân ısdâr etdirilüb ve hîn-i mezbûrda cezîrede vüzerâ-yı ‘izâm efendilerimiz bulunmadığından mütesellimler bulunmağın bi’z-zarûr mağlûb ve ba‘zı mahzûr melhûzuyla mürâca‘atlarına i‘ânet tesvîg ve mârrü’l-beyân dört nefer Arnabud bahânesiyle târîh-i mezkûrda re‘âyâ ‘isyân ve ba‘zen Arnabud tâ’ifesini katl ve hayyen ahz eylediklerini küfrü teklîf ile şîşeye urub pişirdükleri ‘âmmenin ma‘lûmudur ve sâ’irlerini cebren cezîreden ihrâc ve ahâliden kimesne [bunlara] sâhib olmak tarîki mümkün bulunmadı.

[2] Vürûd-ı Cennet-mekân Firdevs-âşîyân Silâhdâr Hamza Paşa der Cezîre

Re‘âyâ-yı mesfûrûn Arnabud tâ’ifesini cezîreden ba‘de’t-tard Moskovlunun diğer cevâbına müterakkıblar iken müşârûn ileyh vürûduyla ve kemâl mertebe ‘adl ü dâdından ve birkaç kocabaşı katl eylediğinden ve Moskov’dan henüz diğer cevâb zuhûr etmediğinden li-maslahatin sükût üzere eğerçi oldular lakin kat‘-ı ümîd etmeyüb cevâba intizâr ile ba‘de’l-yevm cezîreye Arnabud uğratmadılar.

Vürûd-ı Moskoviyyü’l-Asl be-Nâm ‘Acı Murad

Mesfûr ‘Arabî ve Farsî ve Türkîde kemâl mertebe okur ve yazar dânişmend bir kâfir [olub] seyyâh tarîkiyle yetmiş yedi târihinde Rumili ve Karadağ ve Korvaleş ve Bahr-i Sefid adalarını geşt ü güzâr ve âhir-i seyâhati Mora ve Manya olub ittihâz eyledikleri Mora kocabaşlarıyla ve Manya kapudânlarıyla sırrâne ve mektûmâne müşâvereden sonra gâ’ib olub ve Benaki demekle ma‘rûf kocabaşı *boşboğazdır* deyu kusûrlarının tenbîhleriyle²⁹ mesfûra haber verilmeyüb ancak güzârı esnâsında konağında bir iki gün müsâferet ile ikâmetinden Benaki mesfûra nev-‘a-mâ şübeh ‘arız lakin Moskovlu olduğunu fehm etmeyüb *Devlet-i ‘Aliyye tarafındandır* zannıyla Trepoliçe’ye geldiğinde taraf-ı ‘âcizâneme ifâde ve mukaddemen dahi bu husûsa dâ’ir semâ’ ile müştebihen hatm olmağın Benaki mesfûr bu makûle şey’i fehm eylememek için vakt ü hâle göre münâsib dil-firîbâne sûret-i zâhirde cevab vermeyüb ve mesfûr ‘Acı Murad câsûs olduğu derûnuma yer eylemekle sarf-ı vus‘-ı mûrâneme mübâderet ve tecessüsüne bezl-i kudret ve ‘inâyet-i Hakk ile min-evveli ilâ-âhirihi keyfiyet-i meşveret ve ittifâklarına bi-ecma‘ihim ‘ittilâ‘ım³⁰ oldukda cezîrede ser-a‘yân Gördüslü³¹ Yusuf Bey’e anlatmak güc-i muktezâ-yı cibilliyet-i tab‘-ı hıyânet-âyâtından nâşî ba‘zı kefereye tekdîrimizi sevk eylediğinden eğerçi taraf-ı ‘âcizâneme ye’s geldi lakin keyfiyet-i mezbûr mû-be-mû ma‘lûmum olub ‘âkıbet neye varacağı yakînen ‘ilmimiz olduğundan sabr ü karârım kalmayub ancak ol makûle umûr-ı cesîme biz makûle ‘aciz kimesne ifâdesine mübâderet ( ) kesb menzilesinde ma‘nâ olmağın gâh havf gâh gayret eyleyerek keyfiyet-i mezbûru âsitânede bildiğimiz ba‘zı kimesnelere tafsîlen tahrîr ve tahrîrâtımız tutulmağıle mîr-i merkûm Trepoliçeli iki kocabaşıya ifâde ve Trepoliçe kadısından nefy i‘lâmımızı mîr-i merkûm matlûbunda kâdî-i mûmâ ileyh

29 Metinde تنبه şeklinde yazılmıştır.

30 Metinde اطلاع şeklinde yazılmıştır.

31 Metinde كوردولو şeklinde yazılmıştır.

vermeyüb sükûtumuzu ta'ahhüd ve bizi çağırub *işte keyfiyet bu ve bilürüm tahkîkdir lakin Yusuf Bey mel'ünuna tama '-ı hâmmundan nâşî anlatmak gücdür ve beni tezvîrât ile kazâya giriftâr eyler* deyu tarafımıza ifâde ve kâğıd-ı mezbûrları ihrâk [eyledi], efendi-i mûmâ ileyh hâlen âsitânededir.

Me'yûsen Trepoliçe'den Gastun'a 'Azîmetimiz Beyânındadır

Trepoliçe'de olduğumda bi'd-defe'ât ba'zı kefereden Moskov ile ittifâklarını birer tarik ile haberi alındığından başka Ayapetroslu Gola'nın oğlu Yanaki tarafımıza ifâde ve İnebahtı tarafından zuhûr eden bir râhib-i müfsid kasabât ve kılâ'da bazar günleri bâzâr kurulub etrâf kurâlardan re'âyâ gelüb bey' ü şîrâ kadîmî iken râhib-i mesfûr zuhûrunda bâzâr Nasarâya mu'ayyen iken bâtilânesini icrâya gönder *siz ol günde 'amel ü bâzâr edersiz* deyu re'âyâyı tebrîd ve *karîben Moskov hurûc edecektir* deyu yevm-i mezbûrda âyinünizi icrâ ile me'mûr olası ve bâzârı bâzâr gününden bozub cum'a-ertesi günü[ne] tahvîl ve re'âyâ bâzâr gününde iş görmeyüb ve misl-i Yehûd ateş yakmayub, koyun sağmayub alacağını birisi verse kabz etmeyüb bu fakîr tecrübe eyledim, vereceğimi verdim kabz etmediler, râhib-i mesfûr İnebahtı kazâsını minvâl-i muharrer üzere ifsâd ba'dehu Badra'ya 'ubûr ve Badra'ya vusûlü günde üç bin mikdârı re'âyâ mesfûru istikbâl ve ol günde Yahudilerin havralarını ve bir Yahudinin hânesini basub ve gâret eylediler ve kâffeten cezîreyi bu vech üzere yetmiş dokuz târihinde ifsâd edüb ve hükkâm ve zâbitân ve memleket sâhibleri *bu nedir* demeyüb ve bilmeyüb ve minvâl-i muharrer üzere diyârımız Gastun'a vürûdumuzda keyfiyet-i mezbûrun istiknâhına dikkat ve tekrâr ve be-tekrâr tecessüs olundukda [3] diyârımız civâr-ı Frengistân olmağın bu makûle vukû'ât ve hudûsât zuhûrunda ve cemî' Frengistân'ın keyfiyetlerine 'ittilâ'ım olmak için civârımızda vâkî' Venedik cumhûru cezîrelerinden Zakesna³² nâm cezîre temekkünlerinden dost ittihâz edindiğim kimesneler keyfiyet-i mezbûru otuz kadar mektûblarıyla tarafımıza ifâde ve tevâtüründen mutlak kazâya giriftâr olacağım zâhir olmağın mütehayyir kalayım ve müddet-i vâfirede leyl ü nehâr cenâb-ı خياييمقى tazarru' ile dem-güzâr üzere iken mârrû'l-beyân Zakesnalı dost ittihâz ettiğim birini Gastun'a getürdüm ve min evveli ilâ âhirihi tarafımıza takrîr ve Venedik re'âyâsı Frenk olmayub Rum olmağın ânlar dahi ittifâk üzere olduklarını dostâne tarafımıza inhâ ve Venedik re'âyâsını tahrîk için ibtidâ-yı emrde Körfez'den³³ vürûd eden bir kıt'a Moskov sefinesine mahsûsan iki def'a câsûs gönderdim ve tavsiye ve telkîn eylediğimiz üzere câsûs-ı mezbûr re'âyâ taraflarından gönderilmiş zannıyla üçer gün sefinde ikâmet ve müte'addid 'alâmet ve kasd-ı mel'anetlerini îzâh ile tarafımıza haber getürüb vilâyetimizde âbâ-'an-ceddin hânedân Hatmanzâde Mustafa Ağa ve Ahmed Ağa dahi hîn-i mezbûrda husûs-ı mezkûra 'ittilâ'³⁴ tahsîl ve meşveret tarîkiyle beyne'l-ahâlî lisâna getürdüğümde fakat mûmâ ileyhümâ ve Derviş Ali Ağa ve Mahmud Bey ve Molla Mehmed ve bu fakîr i'timâd ve sâ'ir ahâlîlerimiz kahvehâne erbâbından esâfil-i nâssdan şerîr ve müzevvir erâzil ü mahâzîl ol esnâda voyvoda bulunan Mermer Hacı Hüseyin ve kâdimiz Ömer Efendi'ye tâbi' ve cüm-

32 Zakyntos (Zante, Zaklise) Adası.

33 Korfu Adası.

34 Metinde اطلاع şeklinde yazılmıştır.

lemize hücum ile ve Mora mütesellimi ağaya tahrîr ile cümlemizi tahvîf ve mûmâ ileyhüm mütehayyir kalub min-ba‘d lisâna getürmeğe mecâl ve kudretleri kalmadığından bi‘l-iktizâ bu fakîr hasbîce kasden li-süvâr fedâ-i ser ü cân edüb meydâna çıkub ve müdde‘â-i mezbûru tasdik ve emr-i muhâfazaya lâ-büd tedmîrde ( ) için ihtimâm üzere olduğumda ve hakikat-i hâli yâhûd takrîrimizi kâdimiz i‘lâm eylesiçün var kuvveti bazuya getürdüğümde kâdimiz ve voyvoda-i mezbûr ile ittifâken hâlâtımızı mütesellim ağaya tahrîr ve mütesellim ağa dahi Yusuf Bey’e su‘âl ve mîr-i merkûm dahi mûmâ ileyhi iğtifâl ve buyuruldu gönderüb *re‘âyâ ‘isyân edecek ve Moskov sefineleri gelecek deyu kim lisâna getürür ise cezâsı tertîb olunur* [deyu] vilâyetimizde üç gün çarşu ve bâzârda dellâllara nidâ etdirüb ve ba‘dehu vilâyeti kendülerine tâbi‘ etdirüb ve üzerime hücum ve kazâyâ giriftâr edeceklerinden ben dahi ihtirâz üzere olub şekl-i ihtifâda olduğumda peyderpey tarafımıza te‘âkuben vürûd eden haberler ve fitne-i mezbûr ne mertebe iştidâd olacağı zâhir olmağın sabr ü karârım kalmayub ya mükâfât yâhûd kizb ise cezâmı tertîb için sened olmak için keyfiyet-i mezbûru tafsîlen bir kâğıda derc ve tastîr ve kâdimiz Ömer Efendi’ye irsâl eylediğimde tekrâr voyvoda-i mezbûr ile ittifâk ve ahâlî(y)i cem‘ ve i‘dâmımıza mübâderet ve bize rağmen iki hıdmetkârımı ahz ve takrîr ve habs ve efendi-i mûmâ ileyh voyvoda-i merkûmun sekbânlarını ta‘yîn ve bir tarafa kâğıdımız gitmemek için leyl ü nehâr tahzîr ve esbâb-ı müdâfa‘a ve muhâfazadan men‘ ve küffârdan eşedd bizi muhâsara ve tekdîrimize küllî dikkat [ve] ta‘cîzleri ol rütbede oldu ki gaddârân-ı mezbûrândan necâtımız ihtilâl-i mezbûr zuhûruna münhasır ve bir dahi inzivâya karâr ve fitne-i mezbûrenin zuhûruna müterakkıb ve encâm-ı kâr mu‘âteb olmayalım deyu i‘timâd edenler ile hakikat-i hâli tekrâr mütesellim ağaya mühürlerimiz ile mektûb irsâl ve Yusuf Bey gelüb ve i‘timâddan mûmâ ileyhi rû-gerdân ve tekrâr tehdîdimize mübâderet ve tekdîr için Hatmanzâde Mustafa Ağa Trepoliçe’ye ihzâr ve bir kat dahi bizleri tahzîr ve bu bâbda bâb-ı ümîd mesdûd ve ya şehîd ya gâzi kazâyânın zuhûruna müterakkıb olub durduk.

[4] İbtidâ-i ‘İsyân-ı Re‘âyâ-yı Cezîre ve Manya ve ‘Ubûr-ı Re‘âyâ-yı Venedik der Cezîre

Serdâr-ı Moskov Orlof sefineleri ‘azîmetlerinden evvel birkaç mâh menzil ile Alıkorna’ya³⁵ gelüb Frengistân’dan ba‘zen iştirâ ve ba‘zen istîcâr-ı sefâyin ve mühimmât-ı sâ‘ire tedârükîçün gelmişidi. Ve tetmîm-i mühimmât ü sefâyin eylediğinde asıl Moskov’dan gelen on beş kadar sefâyin dahi Alıkorna’ya vürûdlerinde re‘âyâ[ya] gönderdiği kâğıdında cümle sefine-siyle Manya liman[ın]a gelmedikçe kimesne ‘isyân etmesün [deyu] tenbîh etmişken ‘inâyet-i Hakk ile sefâyin-i makhûr-karîn deryâda şedâyid-i rûzgârdan perîşân ve ibtidâ-yı emrde beş altı kıt‘ası Manya’ya zuhûrunda re‘âyânın ve Manya ve Venedik re‘âyâsının sabra mecâlleri kalmayub derhâl ‘isyân ve taraf taraf cemî‘ aktâr-ı cezîre bir günde muhâsara ve tarîkleri sedd ü bend bir kazânın âher kazânın keyfiyetlerinden haberi alınmak imkânı kalmadı. Moskovlunun ise maksûdları cümle sefinesine Manya’ya vürûdunda tasavvurları üzere Mora ve diyâr-ı sâ‘ire ittihâz ve tahsîs eyledikleri bir günde mîsâk³⁶-ı mezbûr üzere ‘isyân ve sefâyin-i makhûr sedd-i boğaza ‘âzim çünkü minvâl-i muharrer üzere ibtidâ-yı emrde vürûd eden sefâyin ile

35 İtalya’da bulunan Livorno şehri.

36 Metinde مساق şeklinde yazılmıştır.

re‘âyâ ‘isyân ve Orlof sefâyin-i sâ‘iresiyle ba‘de uhrâ zuhûrunda gavgayı hâzır bulub nâ-çâr ol dahi Mora taraflarına firâr eyledi.

Muhâsara-i Gastun

Minvâl-i muharrer üzere fitne-i mezbûr zuhûrunda Gastun kasabasını re‘âyâdan ve Venedik re‘âyâsından yirmi bini mütecâviz keferre muhâsara eylemeleriyle cümlemiz birkaç hâneye girüb muhkem mazgallar alınub leyl ü nehâr emr-i muhâfazada bezl-i kudret eylediğimizden küffâr-ı hâksâr olduğumuz hânelere hücûma tecâsür etmeyüb çend rûzdan sonra Glarenca³⁷ nâm iskelede on beş pâre top tedârük ve toplar ile hücûm edecekleri ma‘lûmumuz olmağın ve hânehâ-i mezbûrûn topa dayanmayub telef olacağımız zâhir ve firâr cânımıza minnet ancak derûn-ı kasabadan sahrâya çıkmak izdihâm-ı kefereden düşvâr ve hud‘a-i harbiyeden bir deke muhtâc olduğundan imdâdımız gelür deyu bağteten iki bin tüfenk şenlik eylediğimizde keferre gerçek sanub ve kasabadan birkaç sâ‘at ba‘îde çekilüb imdâdımız zuhûruna intizâr üzereler iken fırsatı ganîmet ‘add ve kasabadan hurûc ve sahrâya ‘âzîm ve keferre hicretimizi istimâ‘ ve tecemmu‘ edince üç sâ‘at mikdârı mahalle vardığımızda mâl tama‘ıyla ekser-i keferre kasabaya hücûm ve kusûrları ardımızca olub ekser-i nisvân ü sıbyân yayan ‘uryân olmağın Badra bize on dört sâ‘at iken gücile iki gün bir gece yürümece Badra’ya vürûdumuz mukadder ve esnâ-yı râhda ardımızca olan küffâr ile leyl ü nehâr muhârebe derkâr ve birkaç esîr ile şehîdimiz vâkı‘ ve emvâl ü eşyâmız cümlesi gâret olundu.

Keyfiyet-i Humk-ı Ahâlî-i Badra ve Muhâsara-i Kal‘a-i Badra

Balyabadra’ya vürûdumuzda Badra ahâlîlerinin kazâlarında olan subaşı ve sipâhîlerini re‘âyâ varoşa kaçırub ve varoşdan bir hatve bîrûna çıkılmayub muhâsara üzereler iken bir mertebe gâfiller idi ki kat‘an bu makûle şey’e ihtimâl vermediler ve Badra’ya vürûdumuzda hakîkat-i hâlden haber verilüb kal‘aya zahîre ve mîrî kuyularını tathîre ve levâzımât-ı sâ‘ire tanzîmine ibrâm olundukça ânlar üzerimize Gastunlu misillü hücûm ve me‘âhiz-i bâtilâne ve câhilâne ile tekdîrimize mübâderet ve Venedik konsolosu³⁸ mahkemeye varub *Venedik re‘âyâsı düvel-i sâ‘ire misillü Frenk değildir patrikleri Rumdur ve kendüleri Rum olmağın ânlar dahi ‘isyân edüb cezîreye ve bâ-husûs Badra’ya gelüb gârete tasaddî ve ba‘de uhrâ Devlet-i ‘Aliyye [5] cumhûru mu‘âheze edeceğinden ruhsatınız ile dört çekdiri cumhûr tarafından İnebahtı körfezine ta‘yîn ve aktâr-ı mezbûru emr-i muhâfazada dikkat etsünler* ifâde eyledikçe Badra ahâlîleri mersûmu tekzîb ü tehdîd ve tard ü teb‘îd ve çekdirileriniz zuhûrunda rızâmız yokdur deyu ye’s cevâb edilüb ve minvâl-i muharrer üzere on gün mikdârı Badra varoşunda olduk ve leyl ü nehâr varoşu muhâfaza ve muhârebe derkâr ve birkaç şehîdimiz olub ba‘dehu bir gün küffâr kırk elli tabl çalarak beş yüz bayrak küşâdıyla açıktan zenbûr-vâr varoşa hücûm ve zabt ve bizler kal‘asına tahassun ve on dokuz gün leyl ü nehâr aç ve susuz muhârebe derkâr ve küffâr dahi on bir top ile kal‘anın cevânib-i erba‘asını muhâsara ve me‘kûlât ve meşrûbâtıdan cümlemize ye’s gelmişiken ‘inâyet-i Hakk ile ibtidâ-yı emrde zuhûr eden imdâd Arnabud tâ‘i-

37 Glarentza, Mora Yarımadası’nın kuzeybatısında bulunan bir liman kasabası.

38 Metinde قونسولوزى şeklinde yazılmıştır.

fesi ve seksen kadar İnebahtılı seherî küffâr metrislerine nümâyân olduklarında ve dîdebânlarımız tarafımıza haber ve kal‘alu dahi hurûc ve bi-hamdillahi ta‘âlâ küffâr kahr ü demâr olunub metrislerinden firâr ve varoşa tahassun ihrâcları düşvâr olduğundan ekser varoşu ateş ile ihrâk ve küffâr makhûren firâr ve Venedik re‘âyâsını cenge getüren yüz kadar kayık ve martiko ve şehtiye Venedik re‘âyâsının olmağın firârîler süvâr ve firâr ve muhâsarada olan ehl-i İslâm’a açlıktan za‘af târî olmağın ve gelen imdâd kalîl olmağın ol mikdâr nusret ile iktifâ olundu. Feth-i mezbûr Kızıl Yumurta’ya iki gün olmağın kefere ihzâr eyledikleri beş bin müntehab kuzu ve yumurta-i lâ-yu‘adı ‘inâyet-i Hakk ile ehl-i İslâm (silik) ve imdâda vürûd eden dilâ-verân-ı Arnabudân ve bâ-husûs Ergirili Mustafa Bölükbaşı ve sâ‘ir bölükbaşılar ve Ülgünî Zafil Ağa ve *câhidu fi sebîlillâhi hattâ cihâdihî*³⁹ fehvâsmca eyledikleri cenk hâric-ez-tahrîr olub cenâb-ı Hakk iki cihânda ecr-i cezîller ‘inâyet eyleye, âmin.

Muhâsara-i Arkadya

Arkadya kasabası bir kal‘aya tahassun semt olmadığından re‘âyâ ve Manyaludan on beş bin mikdârı küffâr muhâsara ve telef olacaklarını fehm eylemeleriyle vire tarikiyle çıkmak üzere ehl-i İslâm silâhlarını mu‘âhedeleri üzere küffâra teslîm ve birkaç gün ‘azîmetlerini ta‘vîk ve maslahat zımnında Anavarin’e ‘azîmet eden otuz hane kadar ehl-i İslâmı Moskovlu kayık ile İnebahtı’ya irsâl ve Arkadya’da kalanlar bin altı yüz hâne mikdârı ba‘zen katl ve esîr ve kusûrlarını küffâr-ı Mora bir büyük hâneye vaz‘ ve ihâneten ateş ile cümle[yi] ihrâk eylediler.

Keyfiyet-i Hicret-i Karitana ve Londar ve Fenar

Üç kasaba Trepoliçe’ye semt olduğundan Manyalunun hurûcuyla Trepoliçe’ye rihlet ve necât buldular.

Keyfiyet-i Muhâsara-i Kalavrita

Küçük kasaba olmağın bulunan yüz kadar ehl-i İslâm bir büyük hâneye girüb bağıteten küffâr muhâsara ve muhârebelerinde otuz kadar küffâr telef esnâsında kocabaşı Zaimoğlu gelüb mâllarını terk ve yalnız selâmet-i nefleriyle vire şürûtuyla gücile Salona’ya⁴⁰ mürûr ve yine deryâda giderler iken ol havâlîde bulunan Venediklü kayıkları re‘âyâ[yi] tahrîk ve ehl-i İslâm-ı mezbûr üzerine hücum ve on beş mikdârı şehîd olub mâ‘adâları Salona’ya vürûd ve Vostice kasabası dahi bu vech üzere dâfi‘ oldu.

[6] Keyfiyet-i Muhâsara-i Kal‘a-i Anavarin

Leyl ü nehâr muhâsara ile kal‘a dîvârı hedm olmağın vire şürûtuyla kal‘a[yi] Moskov zabt ve ehl-i kal‘a[yi] ba‘zen Girid’e ve ba‘zen İnebahtı’ya irsâl, Moskovun rızâsı olmaksızın re‘âyâ otuz mikdârını esîr eyledi.

39 Tevbe suresi, 41. ayetten kısaltılmıştır.

40 Gün. Amfissa, Korint Körfezi’nin kuzeyinde bulunan bir şehir.

Muhâsara-i Koron

Koron birkaç gün muhâsara olub küffâr terk eyledi.

Keyfiyet-i Muhâsara-i Andrusa

Küffâr muhâsara edüb ehl-i İslâm kullelere girüb üç gün muhârebeden sonra vire şürûtuyla Andrusa'yı teslim ve ahâlîleri kal'alara 'âzim ve bir kullesi kenâr-ı kasabada olmağın içinde olan yüz elli mikdârı nüfûsu küffâr esîr ve telef eyledi.

Keyfiyet-i Hicret-i Kalamata

İbtidâ-yı emrde Manyalu hurûcunda yalnız kağnılarıyla çıkılıb kal'alara vardılar.

Keyfiyet-i Muhâsara-i Trepoliçe

Bî-hadd küffâr muhâsara edüb ve henüz Çatalcavî Hacı Ali Ağa dahi 'askeriyle zuhûr ve küffâr üzerine hücum ve muhâsaraları ancak beş dakîka olub makhûren küffâr firâr lakin 'asker kalîl olmağın etrâfa varılmayub ancak kasaba muhâfazasına ikâmet verdi, mahall-i sâ'ire varılmayub.⁴¹

Keyfiyet-i Muhâsara-i Mizistre

Mizistre 'âzim kasaba olub ve civârında olan ehl-i İslâm köyleri dahi varub vâfir 'asker iken küffâr kesret üzere olub muhâsaralarında mukâvemet etmediklerinden vire şürûtuyla tedbîr-i nâkısalarından silâhlarını küffâra teslim ve küffâr dahi Arkadya misillü ba'zen esîr ve sâ'irlerini telef ancak yüz cân mikdârı necât buldu.

Keyfiyet-i Muhâsara-i Moton

Birkaç gün muhâsara olub küffâr istilâ eylemek üzere iken vürûd eden Hacı Ali Ağa ve te'âku-ben Hacı Osman Bey ve İsmail Ağa Moton üzerine 'âzim ve cümlesi rüstemâne cenk edüb küffârı bozub kal'a muhâsaradan halâs ve mahall-i mezbûrda çend rûz ikâmetlerinde me'kulât-dan 'asker zarûret üzere iken Beyzâde 'askeriyle ve vâfir zahîre ile zuhûrunda mütevekkilen ale'l-İllâh cümlesi Anavarin fethine 'âzim küffâr istimâ' eylemekle firâr ve 'asker-i İslâm vardığıında kal'ayı zapt eylediler.

Keyfiyet-i Muhâsara-i Manya

Cümle cezîre müceddeden feth olunduktan sonra eğerçi bir mikdâr 'asker Manya'ya ta'yîn olunub kenârlarında cüz'ice⁴² tazyîk ve killet-i 'asker ve sâ'ir mahzûr melhûzuyla üzerine hü-cüm ve istisâl münâsib görülmeyüb tedbîr-i Eflâtûnîsiyle merhametlü veliyyü'n-ni'am Muh-sinzade efendimiz hazretleri birkaç bellü başlu Manya keferesini ele getürüb rehîn tarîkiyle Anabolu'ya habs ve suret-i istimâlete ve istimâlet verilüb âher tarîkiyle tazyîk imkânı olmadı

41 Cümle burada sona ermiştir.

42 Metinde جزيجه şeklinde yazılmıştır.

fethi vakt-i hâliyyede ve deryâda donanmaya muhtâcdır. Allahu ta‘âlâ fethini müyesser eyleye âmin.

[7] Gazâvât-ı Cezîre ve Fütûhât-ı Cezîle

Balyabadra derûn-ı cerîdede tahrîr olunduğu üzere ba‘de’l-feth çend rûz mürûrundan sonra Gastun fethine ‘asker gönderilüb ve ta‘yîn kılınan ‘asker iki yüz otuz beş âdem olub küffâr bunları çok sanub firâr ve ehl-i İslâm beş gün ikâmetlerinde küffâr teccessüs edüb asker kalîl olduğunu ma‘lûmları oldukda hücum ve kıtâl-i ‘âzîm olub iki yüz mikdârı küffâr telef ve ancak üç ehl-i İslâm şehîd olub küffâr bundan böyle kesret üzere ehl-i İslâm zuhûr edeceğini fehm eylemeleriyle mukaddemen ehl-i İslâmdan ahz eyledikleri emvâl ü eşyâ ve kendü mâllarını ve hinta ve sâ‘ir hubûbatı cümlesini ve cemî‘ sahrânın re‘âyâsı ‘ıyâllerini beş on gün zarfında kayıklarıyla Zakesna’ya mürûr eylediler ol esnâda Badra’da olan dilâverân-ı Arnabudân ve Ülgünlü ve Gastun ahâlîlerinden iki bin mikdârı ‘asker Gastun’a ‘âzîm ve kasabayı bilâ-kıtâl zabt ancak iskeleler kullelerinde bulunan Venedik re‘âyâları ve re‘âyâdan kefer[e]yi istîsâl eylediler.

Halâs-ı Kal‘a-i Moton ez-Muhâsara

Müddet-i vâfire kal‘a-i mezbûr muhâsara ve küffâr istîlâ eylemek üzere iken Trepoliçe cenginde bulunan Hacı Ali Ağa hâric ez-ta‘bîr gazâsı vâkı‘ ve ‘asker kalîl olmağın Mermeriye derbendinden ‘ubûr ve Moton’a ‘âzîm olmak imkânı olmadığından tevkîf ve Hacı Osman Bey ve İsmail Ağa zuhûrlarında cümlesi ‘askerleriyle mütevekkilen ale’l-İlâh Moton halâsına ‘âzîmler olub derbend-i mezbûru mürûr ve Moton’a vürûdlarında küffâr üzerine hecme-i şîrânelerine tâkat getiremeyüb firâr ve bî-hadd istîsâl olunub ve küffârın edevât-ı harbiye ve topları ve cebehâneleri ve cümle mühimmâtları ahz olundu. Esnâ-yı cengde küffâr kesret üzere olmağın üç defa ehl-i İslâm gürîzân olduklarında İsmail Ağa bir taraftan sell-i seyf ve o bir taraftan Hacı Osman Bey ve bir taraftan Hacı Ali Ağa ‘askeri cenge teşvîk ve ânlar dahi hücumlarıyla bir lahzada küffâr târumâr oldu. Mahall-i mezbûrda Beyzade dahi zuhûr eylemekle Anavarin tarafına ‘âzîmet ve küffâr firâr etmeğın kal‘ayı zabt eylediler.

Feth-i Arkadya

Arkadya re‘âyâsı hîn-i istîlâda ehl-i İslâmı bir hâneye vaz‘ ve ihrâk eylemeleriyle cünûd-ı nusret-mev‘ûd ahz-ı intikâm dâ‘iyyesiyle Hacı Ali Ağa ta‘yîn kılınub ve kifâyet mertebe küffârı istîsâl mâ‘adâsına re’y verildi.

Feth-i Kalamata ve Andrusa

Kalamata ve Andrusa ve Nişi ol havâlîde semt olan Manya üzerine hücum Hacı Osman Bey ve İsmail Ağa ta‘yîn kılınub Kalamata ve Andrusa’yı ba‘de’l-feth Manya üzerine hücum ve bir mikdâr istîsâl ile bâlâda tahrîr olunduğu üzere re’y verildi.

Feth-i Mizistre

Mora mütesellimi ve Hacı Ali Ağa ta'yîn kılınub ve 'inâyet-i Hakk ile feth ve 'usâtı istîsâl ü istirkâk ve ol tarafda münâsib mahalle Manyâ üzerine hücum ve bir mikdâr istîsâl ile tahrîr olunduğu üzere [8] istîmân verilüb Mora mütesellimi ibtidâlarda Yusuf Bey iğfâl ve dil-firîb eylemekle gâflet edüb lâkin sonra Trepoliçe cenginde ve Mizistre fethinde gayret ve hamiyeti ve 'askere in'âmı hadden efvân olub.⁴³

Feth-i Aya Petros

Kazâ-i mezbûre sûret-i zâhirde 'isyân etmeyüb 'askere zahîre hıdmetlerinde olub ancak kazâlarında Prastoz⁴⁴ nâm karye 'isyân eylemekle gûşmâl olundu. Kezâlik Trepoliçe kazâsında birkaç köy 'isyân üzere olduklarından gûşmâl olundular.

Feth-i Karitana ve Londar ve Fenar

Etrâfda olan fütûhât ve istîsâl ve istirkâk kazâhâ-i mezbûrûn küffârına lâhik olmağın itâ'at edüb re'y verildi.

Feth-i Kaza-i Gördüs

Gördüs kazâsı derbende civâr olub ve 'asker mürûrundan 'usâta fırsat bulamayub ancak dağ köyleri ve bâ-husûs Tırhala nâm karyede beş altı gâvur⁴⁵ olub mütehavvil Moskov tarafından binbaşılık verilüb sedd-i boğaz ta'ahhüd ve bunca mel'ânetleri râfi' olmuşiken tama'-ı hâmmından Yusuf Bey sâhib olub dilâverân-ı Arnabudân ısgâ etmeyüb karye-i mezbûru tahrîb eylediler.

Feth-i Vostice

Papoli nâm bölükbaşı fethine 'âzim olub kasabayı zabt ancak civârında bir manastır olub iki buçuk zira' arzan ve on iki kadden dîvâr ile dâ'iren mâdâr muhît ve manastır müte'addid hücerât ile civâr-ı mezbûr vasatında vâki' ve dîvâr-ı mezbûrun kapusu kavî temürden olmağın fethi müşkil olub bîrûndan birkaç gün muhâsaradan sonra dîvâr kenârında eflâka ser çekmiş bir koz ağacı olub baltalarıyla kat' ve ipler ile bend edüb bâlâsını zirve-i dîvâra istinâd ve nerdübân misillü olduğundan Arnabudân koz ağacından dîvâra çıkub ve dîvâr sakf-ı manastıra karîb olmağın manastır üzerine çıkılıb kiremitlerden pencere açub tavana nüzûl ve mazgallar ihdâs odanın içinde olan küffârı tüfenkleriyle ürküdüb küffâr âher odaya firâr edince ol oda muhâfazasına tavanda tüfenk endâz durub ve ba'zıları resenler ile oda içinde kırk elli Arnabud indirüb oda-i mezbûru zabt ba'dehu bu vech üzere âher oda fethine mübâderet birle birkaç odayı ba'de'l-feth sell-i seyf olub içinde olan Vostice kocabaşları beş yüz güzîde küffârı bir kocabaşından mâ'adâlarını cümleten istîsâl ve kifâyet mertebe levend Vostice muhâfazasına ta'yîn olundu.

43 Cümle burada sona ermiştir.

44 Günümüzde Prastos.

45 Metinde كاعور şeklinde yazılmıştır.

Feth-i Kalavrita

Çapar Süleyman Ağa kazâ-i mezbûrda vâkı‘ Tezeroz ta‘bîr olunur kebîr köyde ihtîşâd üzere olan küffâra hücum ve bir mikdâr istîsâl ve istirkâk ile kusûr kazâyâ re‘y verildi, muhâfazasına Papoli ta‘yîn kılındı.

Cezîre-i Mora’ya vürûd eden imdâd gerek Türk uşağı ve Arnabud ve Ülgünlü ve sâ‘ir vâkı‘ olan cenkleri hadd-i kıyâsdan olub kezâlik binbaşılar ve sâ‘ir tavâ‘if-i ‘asker ve Gördüs muhâfazasına ta‘yîn kılınan Numan Bey ve sâ‘ir ecânîbden vürûd eden ağavâtın [9] ve Hacı Osman Bey ve İsmail Ağa ve Hacı Ali Ağa ve Beyzade ve sâ‘irleri her vechile hıdmetleri sebkat Hüdâ-yı müte‘âl iki cihânda ecr-i cezîller ‘inâyet eyleye âmin.

Bâ-husûs sonra zuhûr eden mîrmîrân-ı kirâm efendilerimiz Trepoliçe muhâfızı devletlü İsmail Paşa ve ma‘iyyetinde Binbaşı İsmail Ağa’nın gayret [ü] ihtimâmları ve bahâdîrlıkları hadden efvân ve Gördüz muhâfızı devletlü Hasan Paşa tedbîr-i Eflâtûnî ve gayret ve ihtimâmlarına hadd-i karâr olmayub kezâlik devletlü Kurd Paşa gayret [ü] ihtimâmları ve bâ-husûs Badra muhâfızı devletlü gayûr El-hacc Osman Paşa sadâkat istikâmet ve hüsn-i tedbîrleri bî-kıyâs olub Hüdâ-yı müte‘âl cümlesine nebevî ve uhrevî ecr-i cezîller ‘inâyet ve karîben rütbe-i vâlâ-yı vezâret ile behrever ve istîhsâl-i rızâ-yı yümn-iktizâ-yı hazerât-ı evliyâ-yı elf-mi’eye muvaffak eyleye âmin.

İhbâr-ı Tercemân-ı Mora

Mora’nın bâ-berât-ı ‘âlî dîvân tercemânı re‘âyânın ihtilâllerini vukû‘undan bir sene mukaddem kerrât merrât mütesellim ağaya ifâde eylediğinde Gördüslü Yusuf Bey iğfâl edüb ve mîr-i mûmâ ileyh mütekebbir ve câhil [ü] nâ-dân kimesne olub zât-ı humk-âyâtında merkûz olan ta‘annüd-i humku yâd-ı reşk-ârına *tercemânın kasdı olub hatâyâ sevk eder* deyu ikisi birden tercemânı çağırub ve *re‘âyâ ‘isyân edecek ve Moskov sefineleri gelecektir deyu bir ferde tevâtür etmeyesin bilâ-emân cezânı tertîb ederiz* deyu mersûmu tehdîd ve tahzîr eylemeleriyle sükût eyledi.

Evsâf ve Keyfiyet-i Manya

Nizâm-ı küllî Manya’ya şimdiki hâlde galibâ münasib değildir. Zîrâ kesret-i ‘askere ve donanmaya muhtâcdır. Sefâyin-i küffâr ‘inâyet-i Hakk ile deryâda makhûr olur ise ol zamân nizâmına irâde-i ‘aliyye ta‘alluk eder ise sedd-i İskender kadar bir iş olur. Nice olur dinür ise ekser keferesini istîsâl ve sebî ve istirkâk ba‘dehu Manya hudûdunda kenâr-ı deryâda vâsi‘ bir limanlu mahalde müceddeden muhkem bir kal‘a binâ ve ismine *Ülgün-i Cedîd* tesmiye olunub ve telef olan Manya keferesinin emlâklerini meccânen ba‘zen Arnavud ve ba‘zen Ülgün’den kimesnelere verilüb iskân etdirilüb ve mahall-i mezbûr cemî‘ Frengistân ve Arabistân ve memâlik-i İslamiyân’dan deryâda geşt ü güzâr eden sefâyin beher-hâl mahall-i mezbûrdan ‘ubûr eylemeleriyle kal‘a-i mezbûre ma‘mûr ve karîbü’l-‘ahdde cedîd bir Ülgün misillü kesret-i ‘asker olub ma‘âza Allahu ta‘âlâ cezîreye bir düşmen zuhûrunda cezîre imdâda muhtâc olmadığından

başka fenn-i deryâda dahi mâhir kimesneler peydâ [10] olub hîn-i iktizâda istihdâm olunurlar selefde Manya'da bî-ma'nâ üç dört kal'ası olub tahrîb kılındı. Mârrü'z-zikr Manya nizâmına mübâderet ve kal'a binâsına mübâşeret olundukda züyûf-ı 'akl olan sâde-dilân-ı cezîre ol kal'aları sevk edeceklerdir. Lakin lutfi yokdur nizâm, nizâm-ı küllî gerekdir olur ve olmaz tezelzül ile fenâ bulmayub ve yevmen-fe-yevmen kesret-i nüfûsa esbâbı ola böyle olmadığı sûrette Manya cezîrenin düşmenidir, evfâ ihtilâl ile böyle fesâd edegelmişlerdir.

Keyfiyet-i İrâd-ı Cezîre-i Mora

Mora'nın mukâta'ât ve cizye ve 'avârızından mîrî akall-i kalîl şey alurdu. Kusûru yağma idi, vülât-ı 'izâm hazerâtı efendilerimize dahi mu'ayyen şey bulunmayub ve cizye ve 'avârız ve irâd-ı sâ'iresi hakîkati üzere nizâm-ı cedîdeye rabt ve vülât-ı 'izâm efendilerimiz hazerâtına bi-emri 'âlî mu'ayyen şey tahsîs olunmuş olsa mîrîye intifâ'-ı 'azîm olub ve re'âyâ âsûde-hâl ve vülât-ı 'izâm efendilerimize vâfir şey hâsıl olurdu lakin nizâmını a'yân-ı cezîre ve kocabaşları sevk eylemek kendü mel'anetlerine mâni' idi vüzerâ-yı 'izâm efendilerimiz mel'anetlerine mâni' sevdeâsında olduklarında aldıkları şey bilâ-emr olduğundan derhâl tezvîrâta sülûk ve şikâyet ederler idi. Bu husûs için ve kendüleri dahi mâl ekl edecek semt kalmazdı ol vechile nizâmına fehm etmediler. Ve nizâm husûsunu lisâna getürenleri birer tarik ile tekdîr ederlerdi ve miyânelerinde dirler idi vüzerâ-yı 'izâm efendimizin aldıkları mu'ayyen olmak bizden mürâca'atları kalmayub ve mel'anetlerimize müsâ'ade etmezler re'âyâ hücum edüb bizden şikâyet eder ve harâb oluruz ve bu kerrât-ı meşveretleri vâkı' ve bu kadar zamân devleti [ve] vüzerâ-yı 'izâmı bî-hûde ta'cîz etmişlerdir. Ve illâ nizâm-ı cedîde mümkündür ve bu nizâmdan cânib-i mîrîye ekalli beş yüz kise akçe aldığından ziyâde hâsıl olur vüzerâ-yı 'izâm efendilerimiz dâ'ire-i 'ulyâlarıyla geçinür ve re'âyâ [dahi⁴⁶] harâb olmaz zîrâ re'âyânın çekdiği zulmün nihâyeti yokdur. Ve ol zulm a'yân voyvodası ve kocabaşlarının olub âherin değildir.

Evsâf-ı Zaleme-i Cezîre

Gastun sâkinlerinden Hatmanzade Mustafa Ağa ve Ahmed Ağa hem-diyârımız olduklarından değildir bâ-husûs tarafımızı rahne-dâr etmişlerdir. Lakin tahrîrât-ı fakîrâne hasbîcedir mûmâ ileyhümâ ebâ-'an-ceddin cezîreden bir akçe ekl etmiş ve bir mürtekibâtı irtikâb etmiş değillerdir. Ehl-i 'ırz ve re'âyâ-perver ve dîndâr kimesneler olub bunlardan başkaları mine'l-bâb ile'l-mîhrâb sene-be-sene fukarâ-yı ra'ıyyetden mâl-i vâfire ekl edüb bâ-husûs Gördüslü Yusuf Bey min evveli ilâ âhirihi cezîrenin ızlâl ve harâbına bâ'is-i müstakill olub senede bir kere saray döşemesi üçer kise akçeye olur iken âlet-i mülâhaza bir gâvûru koyub döşeyüb ve kırkar kise akçe tevzî' ve ekl ve bu bir şey değildir ve mîr-i mûmâ ileyh ol rütbede zulmü olurdu ki geçen senelerde Trepoliçe'de ipde oynayan bir çengi kızını iki bin zer-i mahbûba iştirâ edüb ve altun-ı mezbûru Mora defterine vaz' ve bir bahâne ile fukarâ-yı ra'ıyyete tevzî' ve kıs 'alâ

46 Metinde ايدى şeklinde yazılmıştır. Ancak anlam bütünlüğü açısından “dahi” kelimesinin kullanımının daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

hazâ a‘yân ve kocabaşyân [11] ekl eyledikleri mâl-i mîrînin aldığından birkaç kat ziyâde idi.

Evsâf-ı Gördüzlü Yusuf Bey

Mîr-i mezbûrun cezîrede seksen kise akçe çiftlikât ve ze‘âmet îrâdı mütecâviz ve Mora’dan ekl eylediği akçeden şübhesiz bin kise akçe iddihârı olub ve ecânîbden ‘asker ile imdâd-ı cezîreye diyâr-ı âher a‘yânları gelüb ve Yusuf Bey Mora’ya bir akçe hıdmeti vâkı‘ olmadığından başka ihtilâl takrîbiyle kazâsı istilâ görmediğinden vâfir kâr edüb ve ekser umûrda kerrât merrât hıyâneti zuhûr ve çengi akçesi ve sâ‘ir hıyâneti tahrîrime hâcet değildir. Tecessüs ile tedricî ma‘lûm buyurulur.

Keyfiyet-i Hıyânet-i Yusuf Bey der-Derbend-i Mora

Mora derbendi kurâları derbendi muhâfazaya me‘mûr olub vakt ü hâle göre ânları istihdam ve elde olmalarıçün fehm etmeyüb mücerred hıyânet kasdıyla iğmâzü’l-‘ayn edüb bellü başlu ve belki ednâ ve a‘lâsının derbend re‘âyâsının ehl ü ‘ıyâlleri sûret-i zâhirde sıyânet için ve hakîkatde rehn olmak için Gördüs Kal‘ası vâsi‘ olmağın içine vaz‘ eylemek vâcibe-i zimmeti iken hilâfıyla ‘amel ve derbend-i mezbûr hizâsında vâkı‘ Kluri nâm adaya ehl ü ‘ıyâllerinizi geçirüb sıyânetlerini ilkâ ve tesvîk mesfûrûn dahi gökde aradıkları şeyi yerde bulub derhâl ‘ıyâllerini ada-i mezbûra nakl ve ânlar savt-ı tüfenkleriyle kalub merâm üzere elde olmayub ednâ bahâne ile mel‘ânet eylemelerine mîr-i merkûm bâ‘is olmuştur.

Evsâf-ı Ada-i Mezbûr

Mîr-i merkûmun nihânîce sevkiyle derbend re‘âyâları ehl [ü] ‘ıyâllerini ada-i mezbûra geçürmekle sâ‘irlerini etrâfdan tesvîk ve on bin kadar küffâr tecemmu‘ edüb kayıklarıyla çıkub Derbend ve İstefiye ve Atina kazâlarının tarîklerinin seddine bâ‘is oldu. Öte günlerde ada-i mezbûra Moskovlu dört sefine gelüb beş yüz mikdârı küffârdan ‘asker yazub sefinelerine vaz‘ eyledi.

Keyfiyet-i Îrâd-ı Cizye be-Nizâm-ı ‘Atîk-i Cizye

Cizye ve ‘avâriz mukâyese olub yine mukâyese bozmayub mukâyese üzere tahsîl ancak ba‘zı kazânın re‘âyâsı telef ve perâkende olub henüz gelmediklerinden noksân zuhûr eder ise mümkün ise istimâlet için noksân re‘âyânın cizyeleri mevcûd re‘âyâlara tahmîl olunmayub istimâlete dâ‘ir ma‘nâdır ve tecessüs olunub mevcûd re‘âyâ mikdârı yine şürût-ı mukâyese üzere evrâkları verilüb tahsîl oluna.

Evsâf-ı Cizye-i Manya

Mukaddemen cizye vermeyüb gücile senede beş on kise akçe verürler idi. Ne vechile dinür ise ba‘zı a‘yân ve kocabaşlar Manya’dan vâfir şey ekl ve ‘isyâna tergîb ve vülât-ı ‘izâm efendilerimize sagîren ve kebîren ibrâzıyla cizye ve ‘avâriz vermediklerinden başka bir kat ziyâde itâ‘atden hurûclarına bâ‘is ve cizye[y]i Manya ve ‘avârizi Mora re‘âyâsına tahmîl ve tahsîl ederlerdi.

[12] Evsâf-ı Selâse-i Cizye-i Mora

Monla evrâk

100: ednâ 85, evsat 10, a'lâ 5=100

Be-hesâb-ı zer-i mahbûb: ednâ 85, evsatdan 20, a'lâdan 20= 125

Ber vech-i tahmîn-i taksîm yüz evrâkda

Meblağ

436,5 İsbet

120 Mu'tâd-ı kadîm üzere vülât-ı 'izâm efendilerimize cizyede birer guruş ma'âş

30 Kazânın cizyelerini tahsîl edecek kazâ cizyedârına

13,5 Kazânın hâkimlerine küşâdiye ba'zen birer ikişer üçer akçeden ve vülât efendilerimize harc-ı râh

600

Mevcûd re'âyâdan minvâl-i muharrer üzere beş guruşdan tahsîl ve noksân zammıyla şey mutâlebe olunmaz ise istimâletdir.

Kıssadan hisse beyânındadır

Makarr-ı vülât-ı 'izâm olan Trepoliçe'nin yetmiş yedi târîhinden berü sicillâtı getirülüb nazar olundukda Mora'ca vâkı' olan tevzî'ât ma'lûm olur hisse-i 'azîmdir ve Mora'da her kazâda ne mertebe zulm olurdu bundan bilinmez istîlâ görmeyen kazâların sicillâtı zâyi' olmayub Badra ve Gördüs ve Anabolu ve Moton ve Koron kazâlarının sicillâtı getirülüb yetmiş yedi târîhinden seksen dört târîhine varınca nazar olub hisse-i 'azîm ma'lûm olur vüzerâ-yı 'izâm⁴⁷ isnâd ile ne mertebe zulm olurdu ve fî-mâ-ba'd ma'aşlarına sedd çekilürdü.

Keyfiyet-i Tevzî'ât-ı Mora

Elbette bu esnâda dahi menzil akçesi ve sâ'ir muktezî olan şey ile defter tevzî' olunur ancak ziyâde şey tevzî' olunmamak için defter tevzî'ini Türkî ve Rûmî buyuruldularıyla ekîd ve şedîd şehâdetleriyle men' olunub ve bu re'âyâyâ bâ'is-i istimâletdir ve men'-i zulmdür. Ve tevzî' i muktezî olan defteri de kazâların kâdîleri defter edüb ve imzâ keşîde ve manzûr-ı hazret-i veliyyü'n-ni'amî için defteri dîvân-ı Mora'ya irsâl ve nazar olunub tevzî' olunacak maddeler dahi ma'lûmdur, defter sahh ise bâlâsında buyurulub ve eyâlet mührüyle temhîr ve irsâl ve ba'dehu sicille kayd ve tahsîl bilâ-buyuruldu fî-mâ-ba'd defter [13] tevzî'ini men' ve gelen defterde bir akçe ziyâde var ise şakk ve tashîh için girüye irsâl ve şürût-ı mezbûru kavî tutub icrâsına dikkat ve fî-mâ-ba'd bilâ-buyuruldu defter tevzî' olunmamak için tehdîd zîrâ el-yevm memleket harâb iken vâkı' olan tevzî'ât harb yokdur ve tenfir-i re'âyâyâ ve tekrâr 'isyâna bâ'isdir bir taraftan iskâna ve istimâlet ile ihtimâm iken ve ekl edecek etmeleri yok iken vâkı' olan tevzî'âtdan civârda olan harbî keferelerinden erbâbına hicâb 'ârız olacak mer-tebedir ve bu vech [üzere] nizâm verilmediği sûretde ebedî Mora nizâm bulub ma'mûr olmaz.

47 Metinde اعظم şeklinde yazılmıştır.

Keyfiyet-i ‘Avârız

‘Avârızdan dahi a‘yân ve kocabaşıyân ve voyvodalar mâl-i vâfire zamm ve ekl ederler, mîrînin hanede dokuzar buçuk guruş olub ma‘âş ‘avârız vülât-ı ‘izâm hazerâtına birer buçuk guruş harac bâb-ı hânede otuzar para ‘avârız-ı Manya hânede otuzar para tevzî‘ olunurdu.

Cezîre nizâm-ı cedîdeye irâde-i ‘aliyye buyurulur ise vâfir şey hâsıl ve re‘âyâ âsûde-hâl vüzerâ-yı ‘izâm efendilerimiz hazerâtına şey-i vâfire tarîki vardır ancak bu husûs vaktine merhûndur ba‘de’s-sulh re‘âyâ dahi kat‘-ı ümîd edüb cem‘ olur ve nizâmı mümkündür.

Umûr-ı cezîre Yusuf Bey‘den su‘âl ile hakîkati dâ‘imâ haber vermez vülât-ı ‘izâma leke olacak tarafını inhâ ol rütbede hıyânete sa‘y ederdi ki kapuda ne olur ve olmaz bir tarîkiyle birer kâtib ve sarrâf intisâb etdirüb câsûsluk ederler idi ancak sarrâf murâd buyurulur ise Trepoliçeli Mortahani Haim Yahudi sâ‘ikdir mîr-i merkûmun sevkiyle olanlardan hazer oluna.

Gastun voyvodası kahvehâne erbâbından olub Gastun‘dan dört beş kocabaşı ihtilâli huzûr-ı şer‘de haber vermişiken *gâ‘urlar ashı yokdan ihtilâle dâ‘ir kelâm söylediler* deyu i‘dâmlarına kâsd ve ol gâ‘urlar bizden otuz gün mukaddem ol mel‘ûn havfından Frengistân’a firâr ve oldukları mahalden vâkı‘ olan havâdîsâtı ketm etmediler. Gastun’a olduğumuzda haberleri gelürdü binâ‘en mezbûr Hacı Hüseyin bâ‘is-i ihtilâl olduğundan ‘ibretü’s-sâ‘irîn cezâsı tertîb olursa sevâb-ı ‘azîmdir ve bu husûsu sırren ve ‘alenen Gastunludan tefahhus hilâfım çıkar ise cezâ taraf-ı ‘âcizâneme olsun Gastun kâdîsini bulub voyvoda-i mezbûr ile ittifâk ve cezîrenin harâbına [bâ‘is] olan Ömer Efendi dahi âsitânede Zincirlikuyu‘da Kanlufurun kurbunda olur bâlâda tahrîrimiz olan ihtifâda olduğumda tarafına gönderilen kâğıdımız el-yevm yedindedir ma‘lûm olur.

[14] Men‘-i Zahâ‘ir-i Cezîre ‘An-Nakl ü Fûrûht *برای افریج*

Sene-i mâziyede re‘âyâyâ ve ahâlîye kifâyet mertebesince mahsûl olub bâ-husûs Gördüs Kazâsı‘nda çok olub ancak etrâfa verdiler Yusuf Bey hufyeten keferâ ile müzâkere ve güyâ iskele mahzenlerinde hinta vaz‘ olunsun, ahz tavsiyesi üzere gâ‘urlar gecelik ile mahzenden ahz ertesi günü *hintamı gâ‘urlar gasb eylediler* deyu figân-ı kâzibe ile ‘âlemi ta‘ciz eder.

Evsâf-ı Kılâ‘-ı Cezîre

Cezîrenin kal‘alarının yerlüyânı esâmelü⁴⁸ ve tîmârluları nâ-mevcûd olub ve olanlar dahi âher kazâlarda oturub ve ağaları tîmâr ve esameyi⁴⁹ ekl edüb doldurub ve fî-mâ-ba‘d âher kazâda ikâmet etmeyüb kal‘ada emr-i muhâfaza olub bu bâbda emr ile tehdîde muhtâcdır. Min-ba‘d kal‘ada ikâmet etmeyenlerin dirlikleri âhere verilüb ve ocaklar noksân fîkarât kullanmayub Mora Kasteli‘nde ser-dizdâr olub yirmi beş seneden berü dizdârlıktan senede vâfir şey kârı iken Kastel‘de yirmi beş sâ‘at ikâmeti yokdur ihtilâlden bir hafta evvel Kastel‘e vardı ve Kastel Venedik binâsı olub bî-bedel bir kal‘a iken vîrâne şekline girmişdir.

48 Metinde ایساملو şeklinde yazılmıştır.

49 Metinde ایسامه şeklinde yazılmıştır.

‘İsyân edüb ve girüye gelmeyecek olan re‘âyânın mülkleri ve Mizistre ahâlîlerinin telef olub vârisleri kalmayanların mülk ve tîmârları yerlü Moraluya dirliğı ve mülkü olanlara verilmeyüb olmayanlara ba‘zen emlak ve tîmârdan verilüb mâ‘adâlarını ve ekserilerini cezîrede ikâmet eylemek üzere Arnavud tâ‘ifesine ve Ülgünlülere verilüb ‘asker çoğalır ve her kazâda ikâmet eden Arnavud tâ‘ifesini tedricî terbiye ve i‘mâl için ma‘rûf Arnavudlardan vâfir şey verilüb ^{رب} şekline girecek kadar mahlûlât verilüb kesret-i ‘askere bâ‘isdir.

Evsâf-ı Tâ‘ife-i Arnabudân

Sene-i mâziyede çok iş görüb ba‘zen hasâretleri dahi vâkı‘ oldu. Ancak bâ‘is-i hasârât vürüd eden Arnabud ‘askeri derme çatma olub miyânelerinde birini bölükbaşı ittihâz alıvermediğiyle herkes birer bölükbaşı olub gârete tasaddî ancak emr-i muhâfazada istihdâm olunacak Arnavud ‘askeri bu makûle olmayub Arnabud ümerâsından ve mîrmîrânlarından olub ma‘rûf a‘yânlarından olub getüreceğı ‘askeri bu vech üzere zabt eder ve mikdâr-ı zerre hasârât olmaz merhamet-şi‘âr veliyyü’n-ni‘am efendimiz hazretlerine ‘asker iktizâ edüb getürmeğe irâde-i ‘aliyyeleri buyurulur ise böyle ‘asker getürüb ancak bu makûle ‘asker mîrîye muhtâcdır ‘ulûfe ve ta‘yînâtı vermelüdür.

[15] Vüzerâ-yı ‘izâm efendilerimiz hazerâtı mevâdd-ı sâ‘ire aldıkları şey, tavsiye kılınan Haim Yahudi defterinden ma‘lûm olur lakin bu esnâda mu‘tâd üzere alınmak eyü değildir.

Mora kazâlarının cizyelerini yerlülere verilmeyüb kâğıd başına onar para tahsildâriye ta‘yîn kılınub giden adam vilâyetden ekl eylemek üzere kapudan tahsildârlar ta‘yîn olunur ise re‘âyâ-yı çok zulmden âzâda bâ‘isdir.

Cenâb-ı Hakk ve feyyâz-ı mutlak şevketlü kudretlü ‘azametlü veliyyü’n-ni‘am-ı enâm pâ-dişâh-ı Sikender-ihtişâm efendimiz hazretlerinin vücûd-ı hümâyûnların cemî‘ âfât-ı arziyye ve semâviyyeden masûn ve serîr-i saltanat-masîr-i mülûkânelerinde ber-karâr vüzerâ-yı ‘izâm efendilerimiz hazerâtı vücûd-ı ‘âlîlerin cemî‘ âfâtdan ve sû-i karînden emîn ve habîb-i ekrem hürmetine cemî‘ ümmet-i Muhammedî berren ve bahren cemî‘ küffâr üzerlerine mansûr ve muzaffer eyleye âmin bi-hürmeti seyyidi’l-mürselîn.

Cezîrede her kazâda birer a‘yân ve ikişer kocabaşı bâ-buyuruldu nasb olunub ve büyük kazâ ise üçer ve dörder kocabaşı nasb olunub yedlerine buyuruldu verilüb lakin beyaz üzerine verilmeyüb ibtidâda bir buyuruldu götürülüb öteden berü fukarâ-yı ra‘iyyeti tahrîb mücerred voyvoda ve a‘yân ve kocabaşılardan olub fukarâ-yı ra‘iyyetin umûrlarını tesviye için her kazâda birer a‘yân lüzûmu mertebe ikişer ve üçer ve nihâyet dörder kocabaşı ta‘yîn olunmak refâh-ı hâl-i re‘âyâya dâ‘ir keyfiyet olduğundan gerek a‘yân ve gerek nasb olunacak kocabaşılar öteden berü mücerrib ve perhiz-kâr kimesneler olub cümle ittîfâklarıyla olacak a‘yân ve kocabaşılar ism ve şöretleriyle divân-ı Mora’ya i‘lâm oluna deyu ve kocabaşılara kalpak giydirilüb i‘tibâr oluna. ‘Atîk tercemân merhametlü veliyyü’n-ni‘am Muhsinzade efendimiz hazretlerine sadâkat üzere hıdmet ve yedine sadâkatini müş‘ir buyuruldu i‘tâ ancak mukaddemen haber verüb ısgâ etmediklerinden ve emvâl ü eşyâsı yağma ve ‘ıyâli ‘ırzı hetk olduğundan ve sâbık Mora muhâfızı Hacı Osman Paşa efendimiz ile geçinmeyüb firâr eylemekle mesfûr bulunma-

dığı takdîrce ma‘rûf-ı [16] re‘âyâdan bir kimesne terceman olmağa muhtâcdır. Yehûd olmaz, ma‘rûf-ı kefereler olmalıdır re‘âyâyâ istimâlet versün.

Fitne-i mezbûrun zuhûrunu zâbitân ve hükkâm i‘timâd etmeyüb gâflet üzere olduklarından başka emr-i muhâfaza ve tedbîr-i müdâfa‘ada olanları dahi men‘ ve tahzîr eylemeleriyle ve bağteten küffârın hücumundan sâbık sipehsâlâr-ı zafer-şi‘âr-ı Mora merhametlü veliyyü’n-ni‘am sadr-ı esbak Muhsinzade Mehmed Paşa efendimiz hazretleri cezîrede bulunmak olsa zenbûr-vâr keferenin hücumunu def‘ âherin ‘uhdesinden gelmeyüb kâffeten cezîreye küffâr istîlâsı mukarrer idi. Lakin müşârün ileyh efendimiz hazretleri Eflâtûnî tedbîrinden ve bezl-i emvâl [ü] vücûd eylediğinden tevfik-i Hüdâ‘ya mukârin ve küffârı def‘ edüb âsâr-ı muhassenâtları⁵⁰ hâric-ez-ta‘bîr olub ilâ yevmi‘l-kıyâm elsine-i nâssda dâsitân olmak için sebt-i cerâyid-i târîh olmağa sezadır.

Bu rütbe tahrîrât haddim değildir. Ancak muktezâ-yı gayret vazîfeden ezyed hâmegüzâr-ı iş‘âra tecâsür merhametlü veliyyü’n-ni‘am efendimiz hazretleri bi‘l-yümn ve‘l-ikbâl teşvîk ve cenâb-ı Hakk her husûslarında tevfik-i ‘aliyyesin bedraka-i refik eyleye âmin. Ancak bu rütbe haddim değildir. Ancak tahrîrât-ı ‘âcizânem üzere tevzî‘âtı men‘ etmeyüb ve bilâ-buyuruldu defter tevzî‘i a‘yân ve voyvoda ellerine ihâle buyurulur ise eyü gelmez hatâ-yı ‘azîmdir hazer gerekdir.

Ve Mora‘ya iktizâ eden ‘asâkir çoklu atlu iktizâ etmez Mora‘ya göre piyâde iktizâ eder sâniyen Foyniçe kasabası sâkinlerinden istihdâm olunmayub a‘yârî gümüştür ba‘de uhrâ nedâmet derkârdır ba‘zen Türk uşağı getirülür ise mâni‘ değildir lakin ekser ‘asker Arnabud ‘askeri olub ve ‘asker-i mezbûr dahi tecessüs olunub öteden berü istihdâm me‘lûf ‘askerden ve bölükbaşlıları ma‘rûf ve müstelzim kimesneler olub nefis-i Delvine ve Ergiri ve Libohova ve Gardik ahâlîlerinden bölükbaşlıları olsa ânlar neferâtını zabt ederler sâbık Galos muhâfızı sa‘âdetlü El-Hacc Osman Paşa bin beş yüz nefer ‘asker ile emr-i muhâfazada kıyâm ve bir akçe ziyân olmayub mûmâ ileyhın ba‘zı bölükbaşlıları mevcûdu ve sadâkat istikâmetleri nümâyân olmuşdur ve merhametlü veliyyü’n-ni‘am efendi hazretleri bi‘l-mecd ve‘l-ikbâl Mora‘ya teşrîflerinde ekalli bin ‘askerden mütecâvize muhtâcdır. Ve Derbend pek ihtilâl üzere ise İstefe‘de Hacı Ali Ağa‘yı getirüb meşveret buyursunlar.

[24] Sa‘âdetlü semâhatlü nezâfetlü nebâhatlü kerîmü‘ş-şiyem sultânım efendi-i kerr ü bî-zimân hazretleri

Hümâda gencîne-i ‘irfân olan zât-ı mu‘âvin-nişânları lebrîz-i nukûd-ı ‘âfiyet olmaları du‘âvâtıyla ‘arîza-i senâ-cûy-ı **سبوح** budur ki müzâkeresi sebkât eden ihtilâl-i cezîre ve levâzımât-ı terekkebât-ı sâ‘ire ‘âcizâne işbu cerîdeye sebt olunub ancak kâğıd mürekkeb merâm üzere bulunmadığından ve perîşân hâlimiz olduğundan şu‘ûr-ı tahrîrât husûsuna dikkat ve rabt-ı kelâma miknet kalmayub ancak okunacak kadar olub ve her husûsa âşinâ olursunuz. Cenâb-ı Hallâk cemî‘ umûrunuza tevfikler ‘inâyet eyleye âmin.

El-fakîr Süleyman.

50 Metinde محاسنات şeklinde yazılmıştır.

KAYNAKLAR

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Kamil Kepeci Tasnifi (KK.d), 60/1.

Berker, Aziz, “Mora İhtilâli Tarihçesi veya Penah Efendi Mecmuası”, *Tarih Vesikaları Dergisi*, C II/7, s. 63-80; C II/8, s. 153-160; C II/9, s. 228-240; C II/10, s. 309-320; C II/11, s. 385-400; C II/12, s. 473-480, İstanbul 1942-1943.

Bulut, Erkin, *The Life and Ideas of An 18th-Century Ottoman Bureaucrat: Süleyman Penah Efendi and His ‘Order of the Climes’*, Sabancı Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020.

Cezar, Yavuz, “Osmanlı Aydını Süleyman Penah Efendi’nin Sosyal, Ekonomik ve Mali Konulardaki Görüş ve Önerileri”, *Toplum ve Bilim*, S. 42, İstanbul 1988, s. 111-132.

Fedakar, Cengiz, “Mora İsyanı (1770)”, *Tarihin Peşinde Bir Ömür: Abdülkadir Özcan’a Armağan*, haz. H. Alan-Ö.İşbilir-Z. Aycibin-M. A. Kılıç, İstanbul 2018, s. 587-604.

Gündoğdu, Birol, *Ottoman Construction of the Morea Rebellion, 1770s: A Comprehensive Study of Ottoman Attitudes to the Greek Uprising*, University of Toronto Yayınlanmamış Doktora Tezi, Toronto 2012.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, C V, haz. Nuri Akbayar, İstanbul 1996.

Nagata, Yuzo, *Muhsinzade Mehmed Paşa ve Ayanlık Müessesesi*, Tokyo 1982.

Nagata, Yuzo, “Greek Rebellion of 1770 in the Morea Peninsula”, *Memoirs of the Research Department of the Toyo Bunko*, n.46, Tokyo 1988, s. 85-101.

Süleyman Penah Efendi, *Mora İhtilali (1770)*, haz. Abdullah Zararsız, Ankara 2017.

Telci, Cahit, “Bir Osmanlı Aydınının XVIII. Yüzyıl Devlet Düzeni Hakkındaki Görüşleri: Penah Süleyman Efendi”, *Osmanlı*, C VII, Ankara 1999, s. 178-188.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C IV/1, Türk Tarih Kurum Yayınları, Ankara 2011.

KAMİL KEPECİ
(AMEDİ KALEMİ ODASI DEFTERİ)

KK.d

GENEL NO: 0060/1

ÖZEL NO: 0011

و عا عیان بد و معلولین و عیالین و کما حق الله انزلهم فیهم عنین
سخت خدایستمال که بر این ابرو تو عیان ابروی می

چهره من که در این مبرزان کلام اندرز لایه لایه در تو عیان
و مینمایان بد این معلولین بد خیزد اینها در راه و در کمال عرو
ازین که در دور لایه و در کمال اینها تیر اندوزی و عیال و
و عیال بد خیزد از این کلام که در دور و بد خیزد از این
و عیال بد خیزد از این کلام که در دور و بد خیزد از این
و عیال بد خیزد از این کلام که در دور و بد خیزد از این
و عیال بد خیزد از این کلام که در دور و بد خیزد از این

اخبار ترجمان مورد

مورد بد امانت جوان زمانه اعدان است و در این روزها
کرات دولت مسلم تمام انام این روزها که در کمال ابروی
و مبروی این نیکو و در کمال امانت که در کمال ابروی
مکرم اولاد و تقوی یاد و در کمال امانت که در کمال ابروی
خداوند ابروی است و در کمال امانت که در کمال ابروی
عیال بد خیزد از این کلام که در دور و بد خیزد از این
امینه سلامان عراقی نیز این روزها در کمال ابروی
ایمان سکون ابروی که

اوصاف و کیفیت مانی
نظام کلی مانی به حکایت عیالین و کمال ابروی
مفید سفاکی کما عیالین و کمال ابروی
نظامه امانت بعد نفی ابروی که در کمال ابروی
نجم اهد و مبروی که در کمال ابروی و کمال ابروی
هد و در کمال ابروی و کمال ابروی
نبا و اسعه او کون عیالین و کمال ابروی
اندر کمال ابروی و کمال ابروی
اندر کمال ابروی و کمال ابروی
عیالین و کمال ابروی
اندر کمال ابروی و کمال ابروی

اوه چمنه قضا که استماع اولوز سلوک مانی به معیار
صحت کمال ابروی که در کمال ابروی
مانه مینور از این کلام که در کمال ابروی
سوف ابروی که در کمال ابروی
تر از این کلام که در کمال ابروی
مورد مانی که در کمال ابروی

کیفیت ابروی که در کمال ابروی
مورد بد امانت جوان زمانه اعدان است و در این روزها
کرات دولت مسلم تمام انام این روزها که در کمال ابروی
و مبروی این نیکو و در کمال امانت که در کمال ابروی
مکرم اولاد و تقوی یاد و در کمال امانت که در کمال ابروی
خداوند ابروی است و در کمال امانت که در کمال ابروی
عیال بد خیزد از این کلام که در دور و بد خیزد از این
امینه سلامان عراقی نیز این روزها در کمال ابروی
ایمان سکون ابروی که

اوصاف و کیفیت مانی
نظام کلی مانی به حکایت عیالین و کمال ابروی
مفید سفاکی کما عیالین و کمال ابروی
نظامه امانت بعد نفی ابروی که در کمال ابروی
نجم اهد و مبروی که در کمال ابروی و کمال ابروی
هد و در کمال ابروی و کمال ابروی
نبا و اسعه او کون عیالین و کمال ابروی
اندر کمال ابروی و کمال ابروی
اندر کمال ابروی و کمال ابروی
عیالین و کمال ابروی
اندر کمال ابروی و کمال ابروی

ر عبادت بسکناه حصه سرچانه افغانه محمد ابرو اهل لسره و غیره
اولا نور رعایا سمتان و غیره

قنده بزرگان نوروز ضالمان و حاکم انعام امداد شغفند اوزده
اوله قدرتن بنمغه آرومکله و نیزه مدافعوه اوله قدرتی شیخ و کوز
اجده و نفعه کفارک کوزمن سابقه سبها اوله قدرتی اوزده
مرفوع و الف صبره سابقه ضاده حدیث اوله قدرتی اوزده
بوله اوله قدرتی اوزده و اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
کافه حقوقه کفار اشدی سوز اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
مدان و کفار دفع اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
الابوم الفاع ان لانه نلسر و اسان اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
ناریخ افغانه سزاور

بدرته بجزات عدیم و کلده ایقن موفو اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
خام کوز ایشاره بی سر مرفوع اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
کوزده و حیا بوقه مرفوع اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
دقیقه اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
و اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده

و موده با اقصا ان عساکر جوفوا ان اموالنا قضا اتز عوبه
کوده یاقده اقصا ان ایدنا نانا افوقی قصبی ساکد ایزه اکتام
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوستا ای کوز اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
تالیف عسکرون و بولکاسیدری مرفوع اوله قدرتی اوزده
نفس دلوینه وارخی و لیسو حووا و مرفوع اوله قدرتی اوزده
بولکاسیدری اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
حاج سفیدت اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
ضانه اشوب مرفوع اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
شفا صدر نمایانه اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
بالجد اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
مرفوع اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
کوزده شورت مرفوع اوله قدرتی اوزده

و ذی عظام اوزده صبره اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
حاج مرفوع اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده

موره قضا اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
کوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده

حاج مرفوع اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اکتاف اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
مرفوع اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده

جزیه کوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده
اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده اوله قدرتی اوزده

۲۴

عبادت نمازها را از این بناها هرگز درین شهر
 کلا و آنچه مویز اولی آن است معاوضه نمایند بجز معاوضه اولی
 عسوانی که بر هر یک از اینها بود که معادن کجوت البرز است
 ولایت ترک است سار و عین استو حیرت؛ شمس اولی است
 سلام آوردن برین عین و برین است که عین نور است و عین
 وقت درین طایفه است که عین است و عین است و عین است
 عین اولی است که عین است و عین است و عین است

KOD : KK.d	GENEL NO : 0060/1	ÖZEL NO : 0011
KAMİL KEPECİ (AMEDİ KALEMİ ODASI DEFTERİ)		
BAŞLANGIÇ TARİHİ :		BİTİŞ TARİHİ :
ŞEKLİ : Ciltli Ciltsiz Ebrulu Ebrusuz X X		EBADI : 43.5 x 15.5
NUMARALAMA USULÜ : Varak Sayfa X		TOPLAM SAYFA SAYISI : Numaralı : 24
BOŞ SAYFALARI : Numaralı boş sayfalar : 17-22 Numaralandırılmamış boş sayfalar : --- Defterin başında 1 sayfa boş.		
AÇIKLAMALAR : Deftere sayfa numarası verilirken 22'den 24'e atlanmıştır.		

SON

